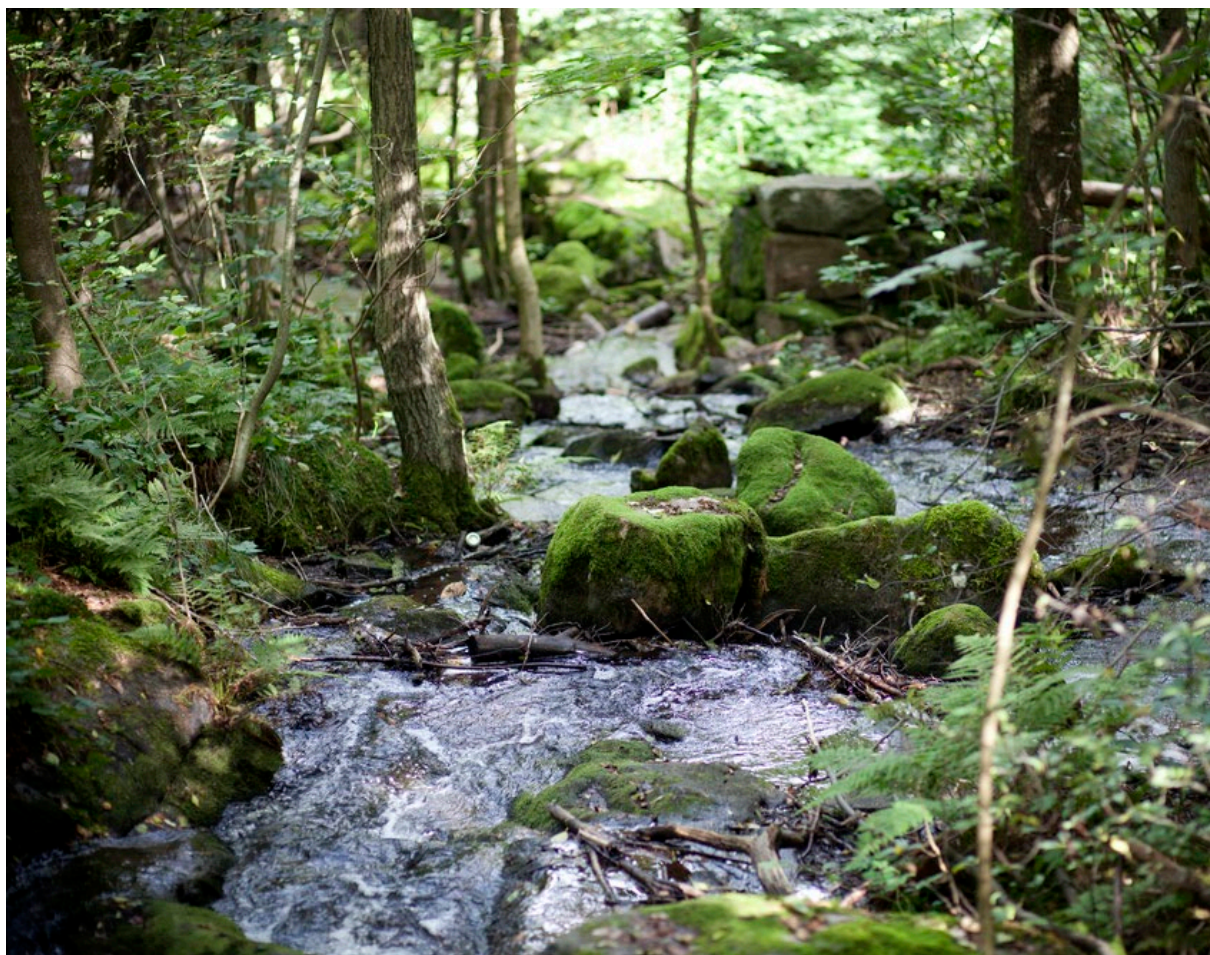

Nationell strategi för skydd av sjö- och vattendragmiljöer med höga natur- och kulturvärden

Rapport 2021:21

**Havs
och Vatten
myndigheten**

Nationell strategi för skydd av sjö- och vattendragsmiljöer med höga natur- och kulturvärden

Den här rapporten har tagits fram av Havs- och vattenmyndigheten i samverkan med Naturvårdsverket, Skogsstyrelsen och Riksantikvarieämbetet. Myndigheterna ansvarar för rapportens innehåll och slutsatser.

© HAVS- OCH VATTENMYNDIGHETEN | Datum: 2022-01-17

ISBN 978-91-89329-22-5 | Omslagsfoto: Maja Kristin Nylander

Havs- och vattenmyndigheten | Box 11 930 | 404 39 Göteborg | www.havochvatten.se

Förord

Havs- och vattenmyndigheten, Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet och Skogsstyrelsen har fastställt denna strategi för genomförande av skydd av vattenmiljöer med nationellt höga natur- och kulturvärden. Syftet är att fler sjö- och vattendragmiljöer, med höga natur- och kulturvärden, ska få ett formellt skydd och bevaras för kommande generationer i enlighet med miljö kvalitetsmålet Levande sjöar och vattendrag. Genomförandet ska även bidra till att globala mål samt internationella mål och åtaganden uppnås. Strategin och dess genomförande ska stärka myndigheternas arbete och utgöra ett stöd för fortsatt samarbete. Strategin anger mål för skydd och förbättrade förutsättningar för att bevara av natur- och kulturmiljöer med höga värden. Ett viktigt mål innebär att kunskaper om var i landskapet det finns sjö- och vattendragmiljöer med höga värden förstärks och tillgängliggörs. Målet ska dels trygga att det finns goda underlag för prioritering och genomförande av områdesskydd dels att information om vattenmiljöerna och deras värden blir tillgängliga för samhällets strategiska planeringsarbete. Strategin riktar sig främst till länsstyrelser och kommuner men berör andra berörda myndigheter på central nivå samt mark- och vattenägare, verksamhetsutövare, vattenvårdsförbund, intresseorganisationer och en intresserad allmänhet. Ett framgångsrikt genomförande är direkt beroende av en god dialog, samverkan och transparens där fastighetsägare och andra sakägare får möjlighet att vara delaktiga.

Jakob Granit

Generaldirektör
Havs- och vattenmyndigheten

Björn Risinger

Generaldirektör
Naturvårdsverket

Joakim Malmström

Riksantikvarie
Riksantikvarieämbetet

Herman Sundqvist

Generaldirektör
Skogsstyrelsen

Sammanfattning

Denna myndighetsgemensamma strategi ska bidra till att sjö- och vattenmiljöer med höga natur- och kulturvärden får ett bättre skydd och kan bevaras för framtida generationer i enlighet med miljökvalitetsmålet Levande sjöar och vattendrag. Formellt skydd av områden med höga värden ska bidra till att nationella och internationella mål för bevarande av biologisk mångfald och kulturvärden uppnås. Här kan särskilt nämnas Agenda 2030, globala mål för biologisk mångfald och EU:s mål för skydd av biologisk mångfald. Strategins mål innebär en ambitionshöjning i arbetet med skydd av sjö- och vattendragmiljöer med höga natur- och kulturvärden vilket krävs för att nationella och internationella mål och åtaganden ska kunna uppnås. Ett mål om förbättrade och tillgängliggjorda geografiska kunskapsunderlag ska trygga att det finns goda underlag för genomförande av skyddsmålen och för annan samhällelig planering.

I korthet ska följande uppnås:

2024:

- Havs- och vattenmyndigheten och Riksantikvarieämbetet, med stöd från länsstyrelserna, ska utifrån sina ansvarsområden ha tillgängliggjort uppdaterade kunskapsunderlag över var i landskapet det finns höga sjö- och vattendragsanknutna natur- respektive kulturvärden. Kunskapsunderlagen ska utgöra grund för prioritering av områdesskydd och vara ett stöd i annat myndighetsarbete och i samhällsplanering.

2025:

- Ett underlag ska ha tagits fram som analyserar behov och funktion av ett nytt skyddsinstrument för kulturmiljöer som motsvarar naturvårdsavtal eller med liknande principer för flexibelt skydd och förvaltning.

2021–2030:

- Minst 25 sjö- eller vattendragmiljöer med nationellt höga kulturvärden ska skyddas formellt.
- Minst 50 nationellt värdefulla vattenanknutna övriga kulturhistoriska lämningar som kommit till senare än år 1850 ska ha skyddats genom att de har förklarats som fornlämning enligt kulturmiljölagen.
- Minst 150 utpekade större sjö- och/eller vattendragmiljöer (minst 20 hektar vardera) med höga naturvärden ska ha skyddats formellt, varav minst 5 i varje län.
- Minst 100 utpekade mindre sjö- och/eller vattendragmiljöer (mindre än 20 hektar vardera) med höga naturvärden ska ha skyddats formellt, varav minst 2 i varje län.

Innehåll

Inledning	10
1.1. Vision, syfte och mål	10
1.2. Målgrupp	11
1.3. Strategiska ställningstaganden.....	11
1.3.1. Utgångspunkter	11
1.3.2. Hot mot höga värden	12
1.3.3. Avgränsningar.....	13
1.4. Bakgrund.....	13
1.4.1. Långsiktigt skydd och databasen Värdefulla vatten.....	13
1.4.2. Arbetet med skydd fram till 2019.....	14
1.5. Övergripande mål för skydd och bevarande.....	16
1.5.1. Globala och internationella mål och åtaganden.....	16
1.5.2. Nationella mål	17
1.6. Kopplingar till annat viktigt arbete.....	18
Genomförande.....	21
2.1. Metoder för att identifiera värden och områden med nationellt höga värden	21
2.1.1. Metoder och underlag för områden med höga kulturvärden.....	21
2.1.2. Metoder och underlag för områden med höga naturvärden	23
2.1.3. Överlappande höga natur- och kulturvärden	26
2.2. Grundkrav och definitioner av skydd och bevarande	27
2.2.1. Strategins definitioner av skydd och bevarande	27
2.2.2. Skydd och bevarande av kulturmiljöer	28
2.2.3. Skydd och bevarande av naturmiljöer.....	29
2.2.4. Översiktsplanernas betydelse för bevarande.....	30
2.3. Tidsatta och uppföljningsbara mål och åtgärder för genomförande.....	30
2.3.1. Tidplan och genomförande.....	30
2.3.2. Strategins mål.....	31
2.3.4. Strategins åtgärder	32
2.4. Uppföljning av mål och åtgärder.....	35
2.4.1. Uppföljning av mål om skydd	35
2.5. Dialog och samverkan	36
2.6. Konsekvensbeskrivning	37
2.7. Källförteckning.....	38

Bilagor.....	40
Bilaga A. Underlag för identifiering och urval av områden med höga naturvärden	40
Bilaga B. Exempel på bevarandeverktyg som kan bidra till skydd av utpekade värden.....	41

Inledning

Denna strategi har tagits fram och antagits av Havs- och vattenmyndigheten (HaV), Naturvårdsverket (NV), Riksantikvarieämbetet (RAÄ) och Skogsstyrelsen (SKS) efter ett uppdrag i HaV:s regleringsbrev för 2017. Strategin bygger vidare på tidigare nationellt arbete med skydd av vattenmiljöer och *Nationell strategi för skydd av vattenanknutna natur- och kulturmiljöer* (Naturvårdsverket 2007). Huvudsyftet är att öka takten i arbetet med att skydda fler sjö- och vattendragsanknutna natur- och kulturmiljöer med särskilt höga värden och bidra till uppnåendet av miljökvalitetsmålet Levande sjöar och vattendrag, nationella, internationella och globala mål.

Strategins genomförandedel (sidorna 21–37) beskriver:

- metoder som ska användas för identifiering av områden med höga natur- respektive kulturvärden
- definitioner för skydd och bevarande av natur- respektive kulturvärden
- tidsatta mål och åtgärder för skydd och bevarande av områden
- hur strategins mål och åtgärder ska följas upp.

I strategins bilagor redovisas:

- metoder och underlag för identifiering och värden
- exempel på verktyg som kan bidra till bevarande.

1.1. Vision, syfte och mål

En övergripande vision är att sjö- och vattendragsmiljöer i Sverige med särskilt höga naturvärden respektive kulturvärden ska vara bevarade så att områdena och deras värden kan upplevas av kommande generationer. Genomförandet av strategin är framför allt inriktat mot miljökvalitetsmålet Levande sjöar och vattendrag men bidrar även till andra miljökvalitetsmål, till arbetet med att skapa en grön infrastruktur samt till att uppnå internationella mål och åtaganden. Särskilt viktiga i sammanhanget är de globala målen för hållbar utveckling och CBDs (Konventionen för biologisk mångfald) och EUs mål för biologisk mångfald. Genomförandet är även viktigt i arbetet med internationella konventioner som berör kulturarv, kulturmiljöer och naturmiljöer.

Strategin pekar ut riktning och arbetssätt genom tydliga, mätbara och tidsatta mål som stöds av åtgärder. Syftet är att fler sjö- och vattendragsmiljöer med nationellt höga värden i hela landet ska få ett formellt skydd, att takten i arbetet ska öka och att kunskaper om höga natur- och kulturvärden i landskapet ska förstärkas och tillgängliggöras. Syftet ska uppnås genom att riktning och arbetssätt pekas ut och genom tydliga, mätbara och tidsatta mål som stöds av åtgärder som är tydligt ansvarsfördelade.

Skyddsmålen innebär, jämfört med den senaste 10-årsperioden, en ambitionshöjning i arbetet med att skydda sjö- och vattendragsmiljöer med höga värden. Strategin har som mål att geografiska kunskapsunderlag över områden med höga natur- och kulturvärden ska uppdateras och tillgängliggöras så att det finns goda rikstäckande underlag för planering av områdesskydd och annat bevarande. Underlagen ska också kunna användas i annat myndighetsarbete och för samhällets planering av hur mark och vatten ska användas.

1.2. Målgrupp

Strategins främsta målgrupp är länsstyrelser och kommuner som arbetar med skydd och åtgärder för bevarande av sjö- och vattendragsanknutna natur- och kulturmiljöer, strategiskt miljöarbete, planering, prövning och tillsyn. Strategin berör även andra myndigheters arbete och framför allt Havs- och vattenmyndigheten, Naturvårdsverket, Skogsstyrelsen och Riksantikvarieämbetet samt mark- och vattenägare, verksamhetsutövare, vattenvårdsförbund, intresseorganisationer och en intresserad allmänhet.

1.3. Strategiska ställningstaganden

1.3.1. Utgångspunkter

En huvudambition är att strategin ska bygga vidare på befintliga vägledningsdokument. Det etablerade arbetssättet med formellt skydd baserat på samlade nationella underlag över områden med höga värden har bibehållits. Skydd av limniska miljöer ska i likhet med tidigare vägledning genomföras på ett tvärsektorielt sätt och utifrån ett avrinningsområdesperspektiv. I förhållande till den tidigare strategin har definitioner av skydd och bevarande förtydligats. Metoder för identifiering av områden med höga värden från den tidigare strategin har reviderats och kompletterats med beaktande av förändringar i samhällliga mål och utifrån erfarenheter från tidigare arbete.

Strategin fokuserar på att beskriva och motivera vad som ska åstadkommas samt hur, av vem och när olika åtgärder ska genomföras. Strategins tvärsektorIELLA inriktning innebär möjligheter till samordning mellan naturvärden och kulturvärden. Strategin är värdebaserad, vilket innebär att den är inriktad på att skydda och bevara höga naturvärden och kulturvärden i och i anslutning till sjöar och vattendrag. Värden för fisk och fiske som i den tidigare strategin behandlades separat har integrerats i kriterier för identifiering av områden med höga naturvärden.

Strategins genomförandedel består av fyra delar:

1. Metoder för att identifiera värden och områden med nationellt höga natur- och kulturvärden
2. Grundkrav och definitioner för att ett område ska vara skyddat
3. Tidsatta och uppföljningsbara mål och åtgärder för genomförande
4. Uppföljning av mål och åtgärder

Strategin utgår från områden av nationell betydelse som identifieras utifrån förekomst av höga natur- respektive kulturvärden. Geografiska underlag som beskriver värdena ska finnas samlade i databasen Värdefulla vatten. Goda och tillgängliga geografiska underlag behövs för ett effektivt och välorganiserat skyddsarbete och för relevanta prioriteringar av skydd ur ett nationellt perspektiv. Ett viktigt mål i strategin är därför att åstadkomma en revidering av databasen Värdefulla vatten och att databasen kompletteras med ny information.

Kunskapsunderlagen har potential att få stor betydelse för flera andra viktiga arbetsområden på myndigheterna. Det är därför viktigt att planeringen av hur de ska samlas in och tillgängliggöras förankras brett på de berörda myndigheterna. Genom att kunskapsunderlagen tillgängliggörs kan de komma till bred användning i samhällsplaneringen. De kan därmed bidra till bevarande genom att samhället kan ta hänsyn till utpekade värden. Databasen har fram till idag fungerat som primärt underlag för Naturvårdsverkets och HaVs prioriteringar för områdesskydd av vattenmiljöer samt fram till 2011 även som grund för medelstildelning för restaureringsåtgärder i vattenmiljöer. Databasen har även använts i Kammarkollegiums prioritering av vilka prövningar som myndigheten ska delta i och hänvisas till i Skogsstyrelsens föreskrifter till 12:6 miljöbalken (anläggande av basväg över värdefulla vatten). Databasens geografiska skikt finns tillgängliga i Skogsstyrelsens handläggarstöd. Databasens geografiska underlag har även använts som underlag för certifiering av skog, som underlag för miljöhänsyn av olika typer av verksamhetsutövare samt i flera kommuners detalj- och översiktsplanering.

1.3.2. Hot mot höga värden

Att bedöma hot mot bevarandevärden är en central del i arbetet med att skydda och bevara natur- och kulturvärden. Hot mot vattenmiljöer är i många fall diffusa och långsiktiga, men det finns även mer akuta hot. Hoten kan utgöras av både pågående och framtida aktiviteter som på ett påtagligt sätt riskerar att försämra ett områdes bevarandevärden. Brist på nödvändig störning eller nödvändig skötsel kan också vara ett hot mot bevarandevärdena. Det gäller särskilt vissa strandanknutna naturvärden som är beroende av regelbunden störning och skötsel. För att säkerställa att olika typer av områden, miljöer, naturtyper och arter bevaras i enlighet med miljö kvalitetsmålen är det viktigt att områdesskyddet är värdebaserat och att det inkluderar områden och naturtyper som har en diffus hotbild.

Hoten mot naturvärden och kulturvärden skiljer sig åt men skillnader finns även mellan sjö- och vattendragmiljöer beroende geografiskt läge, typ av värden och på markanvändningen. Länsstyrelserna bedömde på uppdrag av Havs- och vattenmyndigheten vilka som är de största hoten mot bevarande av områden med särskilt höga natur- och kulturvärden (HaV skrivelse 2017). Länsstyrelserna bedömde att de stora hoten mot naturvärden i sjöar var vandringshinder, reglering för vattenkraft, etablering av främmande arter och stammar, ovarsamt skogsbruk och dikningar samt fragmentering av vattendrag. Ytterligare hot som lyftes är upphörd hävd i strandzonen, brist på död ved, hög näringsbelastning samt föroreningar.

Brist på vård och underhåll men även vissa naturvårdsåtgärder som genomförs i vattenmiljöer bedömdes vara de största hoten mot bevarandet av kulturvärden vid vatten. Många kulturmiljöer är idag under förfall eftersom det bruk som de har uppstått ur vanligen har upphört eller inte längre är ekonomiskt lönsamt. Ekonomiska styrmedel för att motverka förfall och till nödvändiga miljöinvesteringar saknas ofta eller är otillräckliga, även för många värdefulla områden och anläggningar av stort allmänintresse. Även bristande kunskap om miljöerna bidrar till detta. För att kulturmiljöer ska kunna bevaras eller hanteras på bästa sätt vid områdesskydd och åtgärder i vattenmiljöer är det viktigt att kulturvärdena är kända och värderade, att kunskaperna är tillgängliga samt att genomförandet sker i samverkan med kulturmiljöexperter. Flera länsstyrelser har kartlagt kulturmiljöer i anslutning till vattenmiljöer till och från under det senaste decenniet. Två exempel är projekten Va Kul i

Västerhavets vattendistrikt och Kulturmiljö och vattenförvaltning i Södra Östersjöns vattendistrikt. Kartläggningen behöver fortsätta och kunskaperna tillgängliggöras och användas som underlag för åtgärds- och områdesskyddsarbete.

1.3.3 Avgränsningar

Strategin gäller primärt fram till 2030 då åtgärderna ska ha genomförts och målen uppnått. Mål och åtgärder är inriktade mot skydd och bevarande av ett antal oskyddade eller otillräckligt skyddade sjö- och vattendragmiljöer med höga natur- och kulturvärden. De områden som identifieras för genomförande av skydd ska vara representativa och komplettera brister i nationella nätverk av skyddade områden. Strategins antalsbaserade angreppssätt skiljer sig från internationella och nationella mål för skydd av värdefull natur och biologisk mångfald som grundas på skyddade arealer. Skälet är att det i de flesta fall är olämpligt att diskutera arealer skyddad natur när det gäller sjöar och vattendrag, som uppvisar stor arealmässig variation både mellan och inom de två typerna av vattenmiljöer. Den samlade arealen skyddade sjöar och vattendrag domineras idag kraftigt av stora sjöar som Vättern, delar av Väneren samt av sjöar och vattendrag i de stora älvarnas avrinningsområden (*Skydd av sjöar och vattendrag och deras naturvärden*, HaV 2016).

Höga natur- och kulturvärden finns i många sjö- och vattendragmiljöer. Strategins mål och åtgärder är inriktade mot att identifiera och skydda områden med särskilt höga värden. Områdena väljs ut och prioriteras utifrån fastställda kriterier som ska trygga att olika typer av områden med nationellt höga värden identifieras. Därefter genomförs en analys och prioritering av områden som bör få ett formellt skydd.

Strategin anger inte mål för länsstyrelsernas löpande arbete med översyn och revidering av beslut, skötselplaner och bevarandeplaner för redan skyddade områden. Översyn av naturreservatsbeslut och skötselplaner ska göras löpande av länsstyrelserna (och i förekommande fall kommunerna). Det kan bli aktuellt med en särskild satsning på översyn av beslut med sjöar och vattendrag, eftersom det i många fall finns behov av att se över och komplettera äldre beslut och skötselplaner som rör limniska naturvärden.

Strategin syftar huvudsakligen till ett ökat skydd av områden med nationellt höga värden. Arbetet med att initiera och förstärka åtgärder i syfte att skapa höga naturvärden ska omhändertas i en kommande nationell restaureringsstrategi. De kriterier för höga naturvärden som redovisas i denna strategi bör då kunna användas som underlag för vilka naturvärden som åtgärdsarbetet syftar till att återskapa. Åtgärder både inom och utanför skyddade områden ska genomföras tvärsektoriellt och i enlighet med de strategier, vägledningar och handböcker som finns inom naturvärden, kulturmiljövärden, vattenförvaltningen och fiskförvaltningen.

1.4. Bakgrund

1.4.1 Långsiktigt skydd och databasen Värdefulla vatten

Naturvårdsverket, Fiskeriverket och Riksantikvarieämbetet fastställde 2007 en gemensam *nationell strategi för skydd av vattenanknutna natur- och kulturmiljöer* (NV 2007) för

genomförande av det dåvarande delmålet om skydd av nationellt särskilt värdefulla sjöar och vattendrag under miljö kvalitetsmålet Levande sjöar och vattendrag under perioden 2007–2010. Huvudinriktningen var att områden med nationellt särskilt höga natur- respektive kulturvärden skulle skyddas långsiktigt. Långsiktigt skydd definierades som formellt skydd med juridiskt bindande bestämmelser. Underlag för skyddsarbetet var av länsstyrelserna utpekade nationellt särskilt värdefulla områden i databasen Värdefulla vatten. Databasen har fram till idag fungerat som det främsta prioriteringsunderlaget för naturvärden i arbetet med skydd av sjöar och vattendrag samt som ett viktigt underlag för prioritering av restaurering och annat åtgärdsarbete, för myndighetsarbete med prövning och tillsyn samt för samhällsplanering. Redan vid tillkomsten av databasen var det dock uppenbart att det fanns brister i underlaget som utgjorde grunden för de områden som pekades ut. Bristerna var särskilt påtagliga för kulturmiljöer och kunskapsunderlag avseende kulturvärden vid vatten.

1.4.2. Arbetet med skydd fram till 2019

Den tidigare strategin hade i enlighet med de tidigare delmålen för miljö kvalitetsmålet Levande sjöar och vattendrag som mål att 50 procent av de nationellt särskilt värdefulla natur- och kulturmiljöerna skulle vara skyddade 2010. Länsstyrelserna bedömde 2017 skyddsläget för nationellt särskilt värdefulla områden (*Komplettering av bevarandevärden och bedömning av långsiktigt skydd*, HaV 2017). Som grund för bedömningarna användes de kriterier för långsiktigt skydd som beskrivs i *Nationell strategi för skydd av vattenanknutna natur- och kulturmiljöer* (Naturvårdsverket 2007). Skyddsmålen som var satta till 2010 har långt ifrån uppnåtts och huvuddelen av de områden som pekades ut som skyddsvärda 2006 saknade fortfarande ett tillräckligt skydd 2017.

I tabell 1 redovisas antalet särskilt värdefulla områden som länsstyrelserna bedömde vara skyddade samt antalet områden som helt eller delvis saknar skydd. Antalet skyddade områden ger dock inte en rättvisande bild av hur skyddsarbetet har fortlöpt eftersom många områden redan var skyddade när de pekades ut. I många av de utpekade särskilt värdefulla vattenmiljöerna har värdekärnor skyddats, men endast i enstaka fall har områdena skyddats i sin helhet.

Tabell 1. Översiktlig redovisning av länsstyrelsernas bedömning av skyddet av utpekade nationellt särskilt värdefulla sjö- och vattendragmiljöer. Komplettering av bevarandevärden och bedömning av långsiktigt skydd, HaV 2017.

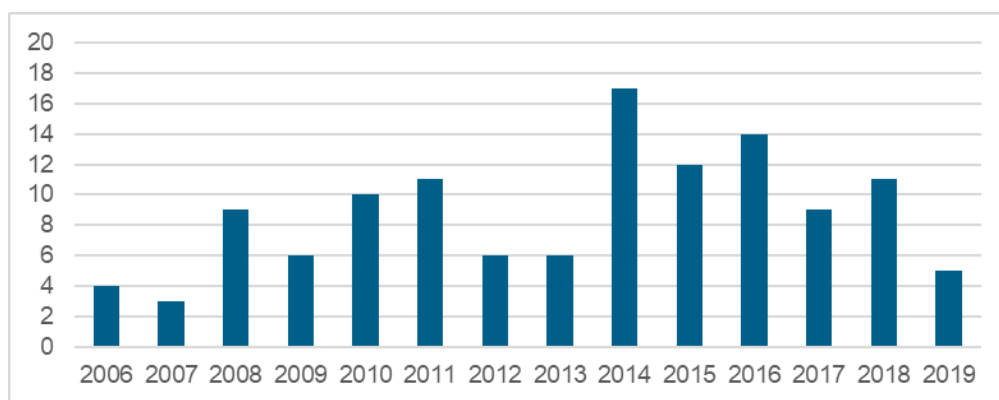
Kategori/intresse	Antal bedömda områden	Antal skyddade områden	Antal oskyddade eller otillräckligt skyddade områden
Särskilt värdefull natur	523	138	385
Särskilt värdefull kultur	348	88	260
Särskilt värdefull fisk/fiske	264	31	233

Bedömningen av skyddsläget varierar stort både mellan och inom län och mellan natur- och kulturvärden. Några länsstyrelser bedömer att huvuddelen av deras utpekade områden är skyddade medan andra län har bedömt att bara enstaka eller inga områden är skyddade.

Skyddsarbetet 2006–2019

I syfte att få en tydligare bild över hur arbetet med skydd av värdefulla sjö- och vattendragmiljöer har Havs- och vattenmyndigheten granskat samtliga beslut om bildande

av naturreservat och nationalparker under perioden 2006 till september 2019. Granskningen omfattar skyddade områden som geografiskt överlappar områden som angivits ha särskilt höga värden för natur och fisk i databasen Värdefulla vatten. För de skyddade områdena bedömdes om de värden som finns beskrivna i databasen Värdefulla vatten ingår i syftet och om det finns föreskrifter som reglerar hot mot dessa värden. Av totalt 2 346 naturreservat som bildades under perioden finns en geografisk överlappning för 434 helt eller delvis nationellt särskilt värdefulla områden med höga värden för natur eller fisk. I 123 beslut är det tydligt att värden i databasen Värdefulla vatten ligger till grund för besluten. I några fall är det uppenbart att anledningen till att limniska värden inte har beaktats i besluten beror av att de geografiska avgränsningarna i databasen är för oprecisa. I flera fall har dock kända limniska värden varken beskrivits eller legat till grund för besluten. Sedan 2006 har det i genomsnitt bildats 9 naturreservat/nationalparker per år där de värden som finns beskrivna i databasen Värdefulla vatten tydligt ligger till grund för besluten (figur 1). Antalet beslut ökade långsamt fram till 2014, men därefter har takten avtagit.

Figur 1. Antal nya beslut om bildande av naturreservat och nationalparker 2006 till och med augusti 2019 som geografiskt överlappar med nationellt särskilt värdefulla områden för natur eller fisk och där besluten tydligt omfattar de naturvärden som anges för respektive område i databasen Värdefulla vatten.

Sedan 2014 har endast två nya kulturresevat bildats i Sverige varav ett berör kulturmiljöer vid vatten. En förklaring är starkt begränsade resurser för att skydda kulturmiljöer. Här det viktigt att påpeka att formellt skydd bara är en del av lösningen för hur kulturmiljöer ska kunna bevaras; fokus i bevarandet ligger idag i hög grad på bruk och underhåll. För ett brett bevarande måste det finnas kunskaper om kulturmiljöerna och deras värden så att det går att ta hänsyn till dem i lokal och regional planering. Det är också nödvändigt att förvaltningsbetingelserna förbättras, t.ex. genom förstärkt stöd till ägare och förvaltare av kulturmiljöerna. För att kulturmiljöer som kräver vård ska kunna bevaras på lång sikt måste det finnas informativa och ekonomiska styrmedel. Det formella skyddsarbetet skulle därför gynnas av ett nytt skyddsinstrument som möjliggör och uppmuntrar markägare och ideella organisationer att vara delaktiga i vården och bevarandet av kulturmiljöer.

Sammantaget är takten låg i arbetet med att skydda våra allra mest värdefulla sjö- och vattendragmiljöer. Det gäller både naturmiljöer och kulturmiljöer, och fler områden behöver skyddas om nationella och internationella mål ska kunna uppnås. Uppdaterade kunskapsunderlag med adekvata geografiska avgränsningar och beskrivningar av områden och kända värden skulle göra det enklare att prioritera mellan områden. Att skydda vattenanknutna natur- och kulturmiljöer är ofta tidskrävande, och tydliga mål och resurser behövs.

1.5. Övergripande mål för skydd och bevarande

Flera internationella mål för bevarande av biologisk mångfald och ekosystemtjänster är idag under omvärdering och ambitionsnivåerna kommer sannolikt att höjas. I en rapport från 2019 beskriver **IPBES** (The Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services) det allvarliga tillståndet för den biologiska mångfalden i världen. Rapporten beskriver på ett holistiskt sätt de underliggande drivkrafterna och problemen bakom den snabba pågående förlusten av biologisk mångfald.

1.5.1 Globala och internationella mål och åtaganden

Den av FN:s medlemsländer antagna **Agenda 2030** innehåller 17 globala mål för hållbar utveckling. Den här strategin kopplar till mål 15, Ekosystem och biologisk mångfald, som handlar om att skydda, återställa och uppmuntra till hållbar användning av ekosystemen på land, hantera skogen hållbart, bekämpa ökenspridning, stoppa och återställa landdegradering och stoppa förlusten av biologisk mångfald. Strategin kopplar även till

- mål 11, Hållbara städer och samhällen, som bland annat handlar om att stärka insatserna för att skydda och trygga världens kultur- och naturarv
- mål 6, Rent vatten och sanitet, som handlar om att säkerställa tillgången till och en hållbar förvaltning av vatten och sanitet för alla
- mål 14, Hav och marina resurser, som handlar om att bevara och nyttja haven och de marina resurserna på ett hållbart sätt för en hållbar utveckling.

Sverige ska som part i **Konventionen om biologisk mångfald (CBD)** främja skyddet av ekosystem, naturliga livsmiljöer och bibehållandet av livskraftiga populationer av arter i sina naturliga miljöer. Konventionen har en strategisk plan med 20 delmål (de så kallade Aichimålen) och ska 2021 besluta om en ny global strategi och en ny uppsättning globala mål för biologisk mångfald. I ett utkast till ett **post 2020-ramverk för biologisk mångfald** beskrivs hur hot mot biologisk mångfald ska minskas genom att ekosystem ska bevaras och återställas. Minst 60 procent av alla områden av särskild betydelse för biologisk mångfald ska fram till 2030 skyddas genom formellt områdesskydd och andra effektiva områdesbaserade bevarandeåtgärder (OECM) och 30 procent av den totala arealen land och hav ska skyddas varav minst 10 procent med formellt skydd.

Europaparlamentet antog i juni 2021 resolutionen om **EU:s strategi för biologisk mångfald för 2030: Ge naturen större plats i våra liv**. Parlamentet uttrycker starkt stöd för EU:s mål om skydd för minst 30 procent av EU:s havs- och landområden, som omfattar en mångfald av ekosystem och strikt skydd för minst 10 procent av EU:s havs- och landområden (inklusive inlandsvatten). EU:s strategi har även som mål att 25 000 km vattendrag i EU ska restaureras till naturligt tillstånd, samt att 30 procent av arter och habitat med icke-gynnsam status ska uppvisa åtminstone en tydligt gynnsam trend, och inga arter/naturtyper ska ha en negativ trend. Målen bör vara bindande och genomföras av medlemsstaterna på nationell nivå, i samarbete med regionala och lokala myndigheter, i överensstämmelse med vetenskapligt baserade kriterier och mångfaldsbehov samt med

beaktande av skillnader när det gäller storlek och andel av naturområden i varje medlemsstat och regionala och lokala omständigheter.

Europarådet har fyra konventioner som berör kulturarvet och kulturmiljöer:

- konventionen till skydd för arkitekturarvet (Granada, 1985)
- konventionen om skydd av det arkeologiska arvet (Valletta, 1992)
- landskapskonventionen (Florens, 2000)
- ramkonventionen om kulturarvets samhälleliga värde (Farokonventionen) från år 2005.

Unescos världsarvskonvention är en konvention som syftar till att få de undertecknade länderna att säkra sina natur- och kulturarv.

1.5.2 Nationella mål

Riksdagen beslutade våren 2010 om en ny målstruktur för miljöarbetet med generationsmål, **miljökvalitetsmål** och etappmål. Riksdagens definition av miljökvalitetsmålet *Levande sjöar och vattendrag* lyder: "Sjöar och vattendrag ska vara ekologiskt hållbara och deras variationsrika livsmiljöer ska bevaras. Naturlig produktionsförmåga, biologisk mångfald, kulturmiljövärden samt landskapets ekologiska och vattenhushållande funktion ska bevaras, samtidigt som förutsättningar för friluftsliv värnas."

En precisering av miljökvalitetsmålet *Levande sjöar och vattendrag* som är av särskild vikt för strategin lyder: "Sjöar och vattendrags natur- och kulturmiljövärden är bevarade och förutsättningar finns för fortsatt bevarande och utveckling av värdena."

Skydd av sjöar och vattendrag är en viktig åtgärd i arbetet med att uppnå miljökvalitetsmålet *Levande sjöar och vattendrag* men bidrar även till uppnående av miljökvalitetsmålen *Ett rikt växt- och djurliv*, *Levande skogar*, *Myllrande våtmarker* och *Storslagen fjällmiljö*. Etappmålet för skydd av sötvattnsområden har i den årliga uppföljningen bedömts kunna uppnås 2020, dock med en stor brasklapp om att målet endast nås tack vare bildandet av några få naturreservat med stora sjöarealer. För att trygga ett representativt skydd av sötvattnsområden och särskilt av vattendragmiljöer bör arealmål undvikas i framtida mål om skydd och med fördel ange mål som antal skyddade områden för sjöar och vattendrag.

Den nationella strategin för hållbar regional utveckling i hela landet 2021 – 2030 (regeringens skrivelse 2020/30:133) utgör inriktningen för den regionala utvecklingspolitiken. Genomförandet ska vara samordnat med landsbygdspolitiken, politiken för hållbar stadsutveckling, miljöpolitiken samt andra berörda politikområden och i skrivelsen betonas vikten av att natur- och kulturmiljön bevaras, vårdas, används och utvecklas.

Regeringen lämnade i **propositionen för kulturmiljöns mångfald** (2012) förslag till nya nationella mål för kulturmiljöarbetet. Syftet var att styra de statliga insatserna på kulturmiljöområdet och att inspirera och vägleda kommuner och landsting. Av propositionen framgår att kulturmiljöarbetet befinner sig i en skärningspunkt mellan olika politikområden, såsom kulturpolitik, miljöpolitik och samhällsplanering. Många myndigheter har delansvar

för kulturmiljön och bör vara involverade i, och ta ansvar för kulturmiljöns förvaltning och utveckling.

De nya nationella målen för kulturmiljöarbetet (Riksantikvarieämbetet 2015) som gäller sedan den 1 januari 2014 innebär att det statliga kulturmiljöarbetet ska främja: 1) ett hållbart samhälle med en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas, 2) människors delaktighet i kulturmiljöarbetet och möjlighet att förstå och ta ansvar för kulturmiljön, 3) ett inkluderande samhälle med kulturmiljön som gemensam källa till kunskap, bildning och upplevelser, 4) en helhetssyn på förvaltningen av landskapet som innebär att kulturmiljön tas till vara i samhällsutvecklingen.

Värnande av natur- och kulturvärden är viktiga delar i Landsbygdsprogrammet. Landsbygdsprogrammet är en del av EU:s strategi för en smart och hållbar tillväxt och syftar till att utveckla landsbygden. I programmet finns mål som styr utvecklingen samt stöd och ersättningar för miljö, hållbarhet och innovation.

På uppdrag av regeringen utarbetade tio myndigheter under 2019 **vägledande strategier för arbetet med hur de påverkar kulturmiljön och bidrar till de nationella kulturmiljömålen**. I arbetet ingick bland andra Havs- och vattenmyndigheten, Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen. Regeringens avsikt med uppdraget var att myndigheterna ska utarbeta ett mer samlat och strategiskt förhållningssätt till hur deras verksamheter påverkar kulturmiljön och bidrar till de nationella kulturmiljömålen.

1.6. Kopplingar till annat viktigt arbete

Strategins mål och åtgärder kopplar till och berör mycket annat arbete och olika ansvarsområden inom och utanför de myndigheter som är ansvariga för framtagandet. Här följer några övergripande arbetsområden där denna strategi kan bidra.

- **Arbetet med biologisk mångfald och skydd och förvaltning av värdefull natur.** Strategin och dess genomförande är en viktig del av arbetet med att uppnå internationella mål och åtaganden. Strategins mål om skydd av sjöar och vattendrag med höga värden för biologisk mångfald ligger helt i linje med de mål om 30 procents skydd av områden av särskild betydelse för biologisk mångfald som CBD och EU anger till 2030. För att de internationella målen ska kunna uppnås är det viktigt att stora områden skyddas i enlighet med strategins mål.
- **Arbetet som bedrivs i enlighet med Art- och habitatdirektivet.** Genom att bevara och förbättra naturmiljön ska den biologiska mångfalden främjas och bibehållas. Natura 2000-områden, med arter och naturtyper som är särskilt skyddsvärda ur ett europeiskt perspektiv, pekas ut av EU-länderna och ska tillsammans bilda ett ekologiskt sammanhängande nätverk. Strategin kan också bidra till att förbättra och motverka försämring i bevarandestatus för arter och naturtyper som pekas ut i naturvårdsdirektiven. Andra skyddsformer kan också i många fall bidra till att bevarandemål för enskilda Natura 2000-områden kan uppnås, till exempel genom att inkludera nödvändiga skyddsområden. Det finns sjö- och vattendragmiljöer med höga naturvärden som inte omfattas av Natura 2000. Strategin kan bidra till att dessa områden och värden identifieras och skyddas med stöd av annan lagstiftning.

- **Grön infrastruktur.** Det definieras som ett ekologiskt funktionellt nätverk av livsmiljöer och strukturer, naturområden samt anlagda element som utformas, brukas och förvaltas på ett sätt så att biologisk mångfald bevaras. Syftet är att ekosystemtjänster som är viktiga för samhället ska främjas i hela landskapet. I praktiken innebär arbetet med grön infrastruktur att skydda, bevara, restaurera och återskapa av livsmiljöer, ekosystemfunktioner och naturliga processer. Grön infrastruktur är en del av den fysiska samhällsplaneringen och ska tryggas att hänsyn tas i brukande och förvaltning av naturresurser. De områden med höga värden som identifieras med stöd av strategin är viktiga byggstenar i arbetet med att skapa en grön infrastruktur för vattenmiljöer. Det är dessa områden och deras värden som ska knytas samman i den gröna infrastrukturen så att värdena kan bevaras och spridas.
- **Vattenförvaltningen enligt EU:s ramdirektiv för vatten. Den är en viktig** drivkraft för att skapa gynnsamma förutsättningar för biologisk mångfald i sjöar och vattendrag, men tryggar normalt i sig inte ett långsiktigt skydd av värdefulla naturmiljöer och deras värden. Skydd av värdefulla sjöar och vattendrag i enlighet med strategin förstärker möjligheterna att uppnå vattenförvaltningens mål genom föreskrifter som reglerar verksamheter som hotar bevarandevärden som vattenkvalitet, ekosystemfunktioner, arter, strukturer med mera. Det behövs en starkt samordning mellan områdesskydd och vattenförvaltning. Dessutom behöver sjö- och vattendragmiljöer med nationellt höga värden beaktas i vattenförvaltningens åtgärdsarbete.
- **Den energipolitiska överenskommelsen i enlighet med propositionen Vattenmiljö och vattenkraft (2017/18:243).** Överenskommelsen innebär att svensk vattenkraft ska ha moderna miljövillkor. Omprövningarna som ska genomföras under 20 år enligt en nationell plan förväntas inverka positivt på bevarandet av biologisk mångfald. Åtgärder för att trygga fiskvandring förbi kraftverk och dammar kan dock innebära ingrepp i kulturmiljöer och fornlämningar och utrivning av enstaka anläggningar och dammar som berör kulturhistoriskt värdefulla miljöer och verksamheter. Man måste därför ta hänsyn till kulturmiljöer och kulturmiljövärden i åtgärdsarbetet och det är viktigt att det finns aktuella och tillgängliga kunskaper om var i vattenlandskapet det finns kulturmiljövärden. Detta behov kopplar starkt till strategins mål att skapa och tillgängliggöra kunskapsunderlag över geografiska områden med höga natur- och kulturvärden.
- **Strategi för svenskt fiske och vattenbruk 2021–2026 – friska ekosystem och hållbart nyttjande.** Havs- och vattenmyndighetens och Jordbruksverkets gemensamma strategi för yrkesfisket, vattenbruket, fritidsfisket och fisketurismen. Nya sektorsspecifika handlingsplaner utgår från ekosystemansatsen och bidrar till livskraftiga fisk- och skaldjursbestånd, ett hållbart fiske och hälsosamma ekosystem. Strategin understryker vikten av väl fungerande och väl förvaltade ekosystem som en grund för lönsamma och konkurrenskraftiga näringar, och behov att ta hänsyn till de tre hållbarhetsperspektiven. Strategins delmål är bland annat fokuserade på tydlig vägledning för var någonstans lokalisering av fiske och vattenbruk kan ske. Stora synergier finns mellan de båda strategierna där den nationella strategin för skydd av sjö- och vattendragmiljöer med höga natur- och kulturvärden bör vara vägledande i arbetet med att peka ut vatten där särskilt hänsynstagande bör ske vad gäller eventuellt

nyttjande.

- **Klimatförändringar.** De förväntas orsaka betydande konsekvenser för natur- och kulturmiljöer och deras värden samt för produktion av ekosystemtjänster och biologisk mångfald. Klimatförändringarna förväntas också leda till stora utmaningar för befintliga samhällsstrukturer. Många nationella myndigheter och samtliga länsstyrelser har gjort klimat- och sårbarhetsanalyser och tagit fram myndighetsmål för klimatanpassning och handlingsplaner för att uppnå målen. Handlingsplanerna redovisar hot från och risker av ett förändrat klimat och anger olika typer av motåtgärder som kan vidtas för att mildra konsekvenser av klimatförändringar. Strategin kan bidra till anpassningen till ett föränderligt klimat genom förstärkta geografiska kunskapsunderlag och skydd och bevarande av värdefulla naturliga vattenmiljöer som har en hög naturlig resiliens¹ mot klimatförändringar.

---

¹ Resiliens avser här kapacitet hos ett område, ett ekosystem eller en art att hantera förändringar och kunna fortsätta att utvecklas.

Genomförande

Strategins genomförandedel består av fyra olika avsnitt. Första avsnittet beskriver de metoder som ska användas för att identifiera områden med nationellt höga natur- och kulturvärden. Avsnitt två redogör för vilka grundkrav som ska ställas på ett område för att det ska anses vara skyddat. Det tredje avsnittet anger strategins mål för skydd och bevarande och de åtgärder som bedöms vara nödvändiga för att strategins mål ska kunna nås. Avsnitt fyra behandlar hur mål och åtgärder ska följas upp.

2.1. Metoder för att identifiera värden och områden med nationellt höga värden

I avsnittet beskrivs:

- metoder och underlag som ska användas för att identifiera områden med höga natur- och kulturvärden
- hur områden som ska skyddas ska väljas ut och prioriteras
- möjligheter till samordningsvinster i områdesskyddet när natur- och kulturvärden överlappar.

2.1.1 Metoder och underlag för områden med höga kulturvärden

Identifiering och dokumentation av områden med höga kulturvärden i och i anslutning till vatten ska göras i enlighet med arbetssättet i *Plattform Kulturhistorisk värdering och urval* (Riksantikvarieämbetet 2015). De områden med höga kulturvärden som finns beskrivna i databasen Värdefulla vatten behöver revideras i sin helhet. Det beror på brister i utpekandena av områden med kulturvärden i databasen och ett förbättrat kunskapsläge. Plattformen beskriver ett förhållningssätt till arbetssätt och lagstiftning i hur man kan arbeta med kulturhistorisk värdering och urval. Ställningstagande enligt plattformen innebär genomförande av följande moment: A) beskrivande², B) analyserande, C) planerande och D) beslutande. I denna strategi är framför allt moment A och B av betydelse för identifiering av höga kulturvärden. Även enstaka anläggningar i små områden ska identifieras. Dessa ingår idag i databasen Värdefulla vatten endast om de ingår i ett större utpekat område.

Under det senaste decenniet har kunskapsläget förbättrats vad det gäller värdefulla kulturmiljöer vid vatten genom att länsstyrelser har utfört sammanställningar av kulturvärden vid vatten och som i många län har kompletterats med inventeringar i fält. Arbetet har bedrivits som ett led i miljömålsarbetet för miljö kvalitetsmålet Levande sjöar och vattendrag och inom ramen för genomförandet av Svensk Vattenförvaltning och dess åtgärdsprogram för vatten. Under 2018 gjorde flertalet länsstyrelser en mindre översyn av hur områdenas värden är beskrivna i databasen Värdefulla vatten.

---

² I det beskrivande momentet (A) återges det kulturhistoriska sammanhanget, kulturhistoriska värden, vad som hänt på platsen och i vilket sammanhang. I det analyserande momentet (B) görs en kulturhistorisk värdering utifrån möjligheterna till kunskap och förståelse, innehållet och egenskapernas helhet samt den kulturhistoriska relevansen.

Riksantikvarieämbetets plattform Kulturhistorisk värdering och urval (2015)

Kulturvärde – avser samlingsbenämning för sådana värden som tillskrivs företeelser, med utgångspunkt i kulturhistoriska, sociala och estetiska aspekter.

Kulturhistoriskt sammanhang – är ett visst identifierat och avgränsat historiskt utvecklingsförlopp med ingående verksamheter eller aktiviteter som på olika sätt haft en präglade inverkan på en viss företeelse. En företeelses kulturhistoriska sammanhang och uttrycken för detta bildar utgångspunkter för bedömning av dess kulturhistoriska värden. Flera olika kulturhistoriska sammanhang kan tillskrivas en och samma företeelse.

Kulturhistoriskt värde – avser de möjligheter materiella och immateriella företeelser kan ge vad gäller att inhämta och förmedla kunskaper om och förståelse av olika skeenden och

De huvudkriterier för kulturvärden som tidigare har använts som grund för att identifiera nationellt särskilt värdefulla områden i databasen Värdefulla vatten bedöms ingå i plattformens beskrivande och analyserande moment. Dessa kriterier är *sammanhang* och *förståelse* samt *representativ* och *karaktärsgivare*.

När underlagen i databasen Värdefulla vatten revideras i enlighet med strategins mål, bör fokus ligga på att identifiera områden där vattenmiljöerna är en tydlig grund för och tydligt bidrar till höga kulturhistoriska värden. Områden som kan vara aktuella för utpekande kan vara värdefulla anläggningar och miljöer vid vatten som kopplar till historiska sammanhang inom jord- och skogsbruk, bruksmiljöer, kommunikation eller vattenkraft. Jordbruksverkets databas TUVÅ ger information om hävdade eller till nyligen hävdade ängs- och betesmarker och kan innehålla information om hävdade miljöer i anslutning till sjöar och vattendrag.

För att identifiera och beskriva värdefulla vattenmiljöer bör Riksantikvarieämbetets plattform kulturhistorisk värdering och urval användas. Detta ger transparens, tydlighet och spårbarhet. Plattformen är dock en generell vägledning om förhållningsätt i samband värdering och prioritering av kulturmiljöer. Därför behövs ytterligare vägledning för att stödja tillämpningen av plattformens kriterium för miljöns kulturhistoriska relevans, och med inriktningen nationellt värdefulla områden. Inför revideringen behöver Riksantikvarieämbetet i samverkan med länsstyrelserna utveckla och samordna urvalskriterier och redovisningsformer för databasens tema kultur.

Ambitionen med revideringen av databasens tema kultur är således att länsstyrelserna ska ta bort bristfälliga och i många fall till ytan alltför utpekanden och att det senaste decenniets ökade kunskaper om kulturmiljöer vid vatten inarbetas i databasen i form av nationellt värdefulla områden. Avsikten med revideringen är inte att bedriva en ny nationell inventering, även om visst fältarbete kan komma att behövas i samband med revideringen. Det innebär att databasen behöver uppdateras efter en viss tid, som kan variera i länen beroende på kunskapsläget och ändrade förhållanden.

Urval och prioritering av områden med höga kulturvärden för skydd

Områden med höga kulturvärden i databasen Värdefulla vatten bör vara den huvudsakliga grunden för urval av områden för genomförande av formellt skydd. Hela eller delar av områdena kan komma i fråga.

Miljöer som kan vara aktuella för genomförande av formellt skydd är:

- värdekärnor som ingår i ett större område med höga kulturvärden i databasen Värdefulla vatten, eller
- anläggningar/miljöer som har motsvarande höga värden men som inte är beskrivna i databasen (databasen ska kompletteras med dessa).

Följande områden med höga värden bör prioriteras för genomförande av formellt skydd:

- områden/kulturmiljöer med goda förutsättningar för formellt skydd grundat på kulturmiljöns tillstånd, inställning och delaktighet hos markägare och ideella organisationer, betydelse för allmänhetens friluftsliv och boendemiljö samt bedömning av kommande förvaltningskostnader
- områden där formellt skydd ger möjlighet till de investeringar och/eller underhåll av miljön som behövs för att trygga dess bevarande.

Vid prioritering av skydd och bevarande mellan olika miljöer ska hot mot kulturvärden vägas in. Miljöer eller anläggningar som kan ges ett skydd mot förändringar och förfall med relativt små medel och framtida förvaltningskostnader bör särskilt beaktas i urvalet. Ett hotat besöksmål eller annan miljö som kan utgöra en resurs i hållbar samhällsutveckling bör också prioriteras för formellt skydd.

2.1.2 Metoder och underlag för områden med höga naturvärden

Naturvårdsverket, Fiskeriverket och Riksantikvarieämbetet sammanställde år 2006 databasen Värdefulla vatten baserat på underlag från länsstyrelserna. Databasen innehåller geografisk information om sjö- och vattendragmiljöer med höga natur-, fisk-/fiske- samt kulturvärden. För natur- och fisk-/fiskevärden utgjordes grunden av formellt skyddade områden (naturreservat, nationalparker och Natura 2000-områden) där limniska miljöer var av betydelse. Länsstyrelserna kompletterade databasen med oskyddade områden som bedömdes uppfylla särskilda kriterier för naturvärde och fisk/fiske. Kunskapsnivån skiljde sig, och skiljer sig fortfarande mellan olika län. Det beror på att det aldrig har gjorts någon nationellt samordnad naturvärdesinventering av limniska miljöer motsvarande t.ex. våtmarksinventeringen och ängs- och hagmarksinventeringen.

Det saknas idag en allmänt vedertagen metod för att bedöma naturvärden i sjöar och vattendrag. Den nationella strategin för skydd av vattenanknutna natur- och kulturmiljöer från 2007 baseras i stort på naturvärdesbedömningsmetoden System Aqua (*System Aqua: underlag för karakterisering av sjöar och vattendrag*, Naturvårdsverket 1996), men metoden har aldrig kommit i bred användning och det saknas ett nationellt datavärdskap. Metoder för biotopkartering av sjöar respektive vattendrag är viktiga för inhämtande av kunskap om våra vattenmiljöers grad av naturlighet. Biotopkarteringar har dock genomförts i mycket olika omfattning i länen och kunskapsläget varierar därför. Det finns idag ingen etablerad metod att utifrån biotopkarteringsdata utvärdera naturvärdet i ett enskilt vattendrag eller en enskild sjö. Det finns inte heller någon nationell sammanställning av limniska naturvärdesbedömningar.

Sedan 2006 har kunskapsläget om sjöar och vattendrag förbättrats, inte minst genom de undersökningar som har genomförts genom länsstyrelsernas arbete med vattenförvaltningen

och handlingsplaner för Grön infrastruktur. Kunskaperna bör kunna vara ett stöd vid en översyn av Värdefulla vatten.

Enligt denna strategi ska identifiering av sjö- och vattendragmiljöer med höga naturvärden baseras på de två huvudkriterierna naturlighet och raritet samt de tillhörande tilläggs-kriterier som beskrivs i bilaga A. Strategins kriterier bygger vidare på den tidigare nationella strategins kriterier men har delvis omarbetats och kompletterats med beaktande av politiska mål och övergripande prioriteringar. Värden för fisk och fiske identifierades i den tidigare strategin utifrån särskilda kriterier. I denna strategi likställs värden för fisk med naturvärden och fritidsfiske och annat friluftsliv kan vägas in som tilläggs-kriterier. För att ett område ska bedömas ha nationellt höga naturvärden i enlighet med strategin så bör minst ett av de två huvudkriterierna vara uppfyllda, men helst båda. I bilaga A redovisas och beskrivs de tilläggs-kriterier som ska användas för att peka ut områden med specifika värden och vara ett stöd vid prioritering av områden för genomförande av skydd när områden har likvärdiga naturvärden avseende naturlighet och raritet. Tilläggs-kriterierna omfattar ett brett spektrum av värden som kan vara av särskild betydelse för ett område och inkluderar artrikedom, storlek, mångformighet, kontinuitet, speciella förhållanden/särprägel, genetisk diversitet, konnektivitet/grön infrastruktur, livshistoriskt viktiga områden, friluftsliv inklusive fritidsfiske samt hotade arter och naturtyper.

Huvudkriterium naturlighet – Området har en hög grad av naturlighet genom att det saknas ingrepp eller artificiella störningar som påverkar negativt, eller att det finns kontinuitet i det mänskliga brukandet som skapar förutsättningar för många arter och naturtyper.

I området finns väl fungerande strukturer, funktioner och processer som får verka kontinuerligt och är nära eller så nära som förutsättningarna tillåter, ett naturligt eller hävdpåverkat tillstånd. De arter som bör finnas i habitatet eller livsmiljön ska kunna fortleva. I många fall är frånvaro av mänsklig påverkan ett önskvärt tillstånd i och i anslutning till vattenmiljöer men i vissa miljöer och särskilt vattenanknutna landmiljöer kan det finnas höga natur- och kulturvärden som har sin grund i och är beroende av en kontinuitet av mänskligt brukande, s.k. biologiskt kulturarv. Störningar som slåtter och bete i strandzonen kan därför vara viktiga åtgärder för att skapa eller bibehålla både natur- och kulturvärden.

Huvudkriteriet naturlighet kan appliceras på både avrinningsområdesnivå och lokal nivå och för hela eller delar av sjöar och vattendrag. I HaV:s undersökningstyper för miljöövervakning inom programområde Sötvatten finns inventeringsmetoder för *biotopkartering i sjöar* respektive *biotopkartering i vattendrag*. De kan generera viktig information om fysiska ingrepp såsom vandringshinder, rensning, rätning, ändrat utlopp, muddring o.s.v. som är viktig att känna till vid bedömning av naturlighet. Som stöd för att bedöma ett områdes naturlighet kan indikatorer användas, exempelvis förekomst av indikatorarter (naturvårdsarter).

Huvudkriterium raritet - Området och dess naturtyper är i sig ovanliga eller hyser arter, limniska nyckelbiotoper eller naturtyper som är ovanliga ur ett regionalt eller nationellt perspektiv.

Hänsyn tas till hur sällsynt en art eller naturtyp är ur ett nationellt eller regionalt perspektiv. Det kan till exempel vara limniska nyckelbiotoper eller rödlistade arter. Huvudkriteriet raritet kan appliceras på både avrinningsområdesnivå och lokal nivå och för hela eller delar av sjöar och vattendrag. Identifieringen av områden med nationellt höga värden ska utgå från limniska naturtyper och arter. Det är dock även viktigt att i arbetet inkludera svämplanet och naturtyper i närområdet som är direkt beroende av processer i sjöar och vattendrag, t.ex. svämängar, översilningsängar och svämskogar. För de kriterier som omfattar arter och artrikedom ska bedömningen baseras på vattenlevande organismer och de arter som lever i närmiljön till sjöar och vattendrag och som är direkt beroende av vattenmiljöerna för en del av sin livscykel. Det är viktigt att inkludera närmiljöerna och särskilt strandmiljöer som ofta hyser en särskilt hög biologisk mångfald (*Sötvattensstränder som livsmiljö*, Artdatabanken 2015). Identifiering av naturvärden bör därför alltid inkludera strandmiljöer och åtminstone upp till den genomsnittliga årliga högvattennivån.

Viktiga grunder för identifiering av områden för områdesskydd är förekomst av hotade arter, ansvarsarter och limniska nyckelbiotoper (*Bevarande av värdefulla naturmiljöer i och i anslutning till sjöar och vattendrag*, Naturvårdsverket 2003). Det innebär att de arter och naturtyper som arterna ingår (lever) i, ska väga tungt vid prioriteringar av de områden som ska skyddas och i synnerhet om det handlar om kärnområden eller områden där arterna förekommer på gränsen av sina utbredningsområden. Att peka ut områden enbart baserat på förekomst av t.ex. rödlistade arter kan dock i vissa fall vara vanskligt eftersom rödlistan förändras över tid i och takt med populationsförändringar eller förbättrat kunskapsläge. En rekommendation är att raritet inte enbart bedöms utifrån förekomst av en enskild art som av olika skäl kan riskera försvinna, t.ex. flodkräfta. Detsamma kan även gälla arter och naturtyper som omfattas av åtgärdsprogram för hotade arter.

Urval och prioritering för skydd av områden med höga naturvärden

Länsstyrelserna ska med stöd av kriterierna identifiera områden med nationellt höga naturvärden. Underlagen samlas sedan nationellt i enlighet med strategins åtgärder. Efter analys kommer de för strategin ansvariga nationella myndigheterna att föreslå vilka områden som i första hand bör prioriteras för övervägande om skydd i olika delar av landet. Områdena ska representera olika typer av värden och vara geografiskt väl fördelade över landet. I den nationella prioriteringen kommer även behov utifrån andra relaterade arbetsområden att vägas in. Av särskild vikt är att beakta områden som sammanfaller med den nationella planen för omprövning av vattenkraften, arbetet med restaureringar av skadade ekosystem, arbete med fiskförvaltning och förbättrad kontinuitet och vandringsmöjligheter för olika fiskarter, grön infrastrukturarbetet, skydds- och åtgärdsbehov enligt art- och habitatdirektivet och vattenförvaltningen, internationellt utpekade områden (t.ex. enligt Ramsarkonventionen) som helt eller delvis saknar formellt skydd. Åtgärdsprogram för hotade arter, ansvarsarter och limniska nyckelbiotoper (Naturvårdsverket 2003) gäller som övergripande prioriteringar för genomförande av skydd.

Områden som bedöms ha de största värdena ska prioriteras högst för genomförande av skydd. Vad det gäller redan skyddade områden ska Natura 2000-områden och uppnåendet av bevarandemål prioriteras enligt 7 kap. 27 §, tredje stycket (NFS 2003:17).

Länsstyrelser, kommuner och Skogsstyrelsen planerar och föreslår slutligen vilka områden som ska skyddas och vilka skyddsformer som ska användas. I planeringen bör kostnader för genomförande, hotbild, komplexitet m.m. vägas in.

Huvuddelen av de områden som pekades ut som värdefulla 2006 uppfyller säkerligen även kriterierna för områden med höga värden i denna strategi. För att trygga att arbetet med att skydda områden med höga värden inte stannar av innan nya nationella prioriteringar finns, behöver arbetet fortlöpa med att skydda fler av de områden som tidigare har pekats ut. Även områden som inte är utpekade men som fyller strategins kriterier för områden med höga värden kan prioriteras för skydd.

Preliminär arbetsgång för att identifiera, prioritera och välja ut områden med höga naturvärden

Hur områden med höga naturvärden ska identifieras, prioriteras och väljas ut kommer att fastställas inom en av strategins åtgärder. Här följer en övergripande preliminär arbetsgång:

1. Samtliga länsstyrelser identifierar områden med höga naturvärden utifrån instruktioner som baseras på de kriterier för höga värden som strategin anger och nya områden föreslås. I arbetet ingår även att gå igenom och bedöma de områden som enligt den tidigare strategin är utpekade för höga naturvärden respektive värden för fisk och fiske i databasen Värdefulla vatten.
2. Länsstyrelserna levererar underlag enligt instruktioner som av Havs- och vattenmyndigheten tar fram med stöd av Naturvårdsverket, Skogsstyrelsen och länsstyrelserna (exempel på underlag är geografiskt avgränsade områden och beskrivningar av bevarandevärden och hot mot dessa osv.)
3. Havs- och vattenmyndigheten analyserar underlagen (med stöd av Naturvårdsverket, Skogsstyrelsen och länsstyrelserna). Myndigheterna gör en prioritering ur ett nationellt perspektiv där områdena är fördelade över landet. Prioriteringen kommer att samordnas med arbetet med grön infrastruktur, vattenförvaltning, fiskförvaltning och arbetet med att genomföra den nationella planen för omprövning av vattenkraften etc.
4. Inom de prioriterade områdena ska sedan områden skyddas fram till 2030 Ansvariga nationella myndigheter stämmer av med länsstyrelserna och fördelar ansvar för genomförande för mål 2a och 2b enligt strategin.
5. Länsstyrelserna genomför skyddsarbete.

Länsstyrelser och kommuner fattar löpande beslut om formellt skydd av enskilda områden. Arbetet följs upp enligt strategins uppföljningsplan.

2.1.3 Överlappande höga natur- och kulturvärden

När ett område samtidigt har både höga naturvärden och höga kulturvärden finns det mycket att vinna på särskild samordning mellan ansvariga för de olika intressena och gemensamma diskussioner. Då kan värden utifrån båda intressena tillvaratas på bästa möjliga sätt inom den skyddsform som väljs. Det är därför viktigt att vägledande underlag hanterar frågan om överlappande intressen. Ansvar för samordning vilar framför allt på länsstyrelserna, som har det regionala ansvaret för områdesskyddsfrågor och expertisen i frågor rörande

kulturmiljövård, naturvård, vattenvård, fiskevård och annan planering. Även kommunerna har ett stort ansvar och möjligheter till samordning på lokal nivå.

Arbetet med skydd enligt denna strategi är värdebaserad och utgår ifrån naturvärden respektive kulturvärden. Områden med överlappande värden för olika intressen är högt prioriterade för skydd. Synergier innebär förbättrade möjligheter att samverka mellan intressen och att hushålla med statens resurser. Skyddsprocessen behöver dock hanteras i särskild ordning när olika intressen omfattas. När natur- och kulturvärden överlappar geografiskt finns stor potential att omhänderta båda intressena och att tillämpa de skyddsformer som är lämpligast. I de fall det bedöms att det krävs större fysiska åtgärder med potentiell negativ inverkan på natur- eller kulturmiljöer för att uppnå målen med skyddet kan en process bli både lång och kostsam. För att undvika kostsamma utredningar och konflikter är det därför viktigt att tidigt i arbetet identifiera om det finns överlappande värden och att utifrån de olika perspektiven bedöma eventuella möjligheter och svårigheter i en kommande skyddsprocess.

2.2. Grundkrav och definitioner av skydd och bevarande

Avsnittet beskriver

- strategins definitioner av begreppen skydd och bevarande
- hur skydd respektive bevarande av ett område kan uppnås.

2.2.1. Strategins definitioner av skydd och bevarande

Formellt skydd i enlighet med strategin innebär ett arealbaserat områdesskydd med juridiskt bindande bestämmelser som leder till att utpekade värden kan skyddas och bevaras samt en aktiv förvaltning av de utpekade värden som kräver särskilda åtgärder. Vid bildande av naturreservat och nationalpark ska HaV:s kriterier för limniskt inriktade naturreservat följas.

Ordet bevarande används i strategin på ett övergripande sätt och anger att det finns förutsättningar för att arter, livsmiljöer och andra utpekade värden (inklusive kulturmiljöer) ska kunna finnas kvar. Bevarande kan innebära formellt skydd men kan även uppnås genom andra verktyg och åtgärder.

Bevarande kan även uppnås genom förvaltning där det ingår att förmedla kunskap som grund för allmänt hänsynstagande samt aktiv skötsel och vård och aktivt underhåll av bevarandevärden.

Bevarande av natur- och kulturvärden kräver hänsyn, planering och flexibla förvaltningsformer som omfattar skötsel, vård och hållbart nyttjande. När heltäckande formellt områdesskydd av olika skäl inte kan genomföras eller är otillräckligt kan bevarande uppnås genom tillämpning av författningar, bidragsformer och mjukare bevarandeverktyg som till stor del bygger på frivillighet, dialog och samverkan med markägare och verksamhetsutövare. Delaktighet skapar gynnsamma förutsättningar för ett ökat engagemang i framtida skötselfrågor. För både kulturmiljöer och naturmiljöer i och i anslutning till sjöar och vattendrag behövs ett utvecklingsarbete för metoder och tillvägagångssätt för hur man bäst bevarar områden och deras värden.

Det kan finnas särskilda behov av bevarandeåtgärder i form av vård och hållbart nyttjande/brukande i kulturmiljöer där höga värden annars riskerar att försvinna. En nyckel till ett framgångsrikt bevarande är att man tar hänsyn till områden och deras värden i samhällsplaneringen och i myndigheters prövnings-, tillsyns- och ärendehantering. Genom målet om förbättrade och tillgängliga kunskapsunderlag för strategisk samhällsplanering kan strategin bidra till ökad hänsyn till sjö- och vattendragmiljöer med höga värden. Strategin sätter dock inga direkta mål för bevarande.

2.2.2. Skydd och bevarande av kulturmiljöer

För att åstadkomma goda förvaltningsbetingelser för bevarande av kulturvärden är det av särskild vikt att ägare till och brukare av kulturmiljöerna är intresserade och att det finns ekonomiska förutsättningar att bruka och vårda miljöerna. Även vid formellt skydd av byggnadsminnen och kulturresevat är ägarnas och brukarnas intresse av stor betydelse för ett framgångsrikt bevarande och vård.

Områden med nationellt höga kulturvärden bevaras i huvudsak bevaras enligt följande principer:

- **Kunskap och hänsyn.** Kunskapshöjande insatser underlättar att hänsyn tas till kulturvärden i nationell, regional och kommunal planering samt i projekt och pågående markanvändning.
- **Goda förvaltningsbetingelser.** Goda förutsättningar/förvaltningsbetingelser för kulturhistoriskt värdefulla miljöer vid vatten främjar bevarande och vård.
- **Skydd.** Beslut om formellt skydd för bevarande och vård av kulturhistoriskt värdefulla kulturmiljöer vid vatten är en viktig komponent i det långsiktiga bevarandearbetet.

För bevarande av värdefulla kulturmiljöer ligger fokus på första och andra punkten ovan, medan formellt skydd utgör komplement.

Kulturmiljöer kan skyddas formellt med stöd av följande juridiskt bindande bestämmelser (beslutande myndighet och relevant lagstiftning inom parentes):

- kulturresevat och naturresevat (länsstyrelser och kommuner, 7 kap. 4 och 9 §§ Miljöbalken)
- fornlämning med tillhörande fornlämningsområde (länsstyrelsen, 2 kap. 1–2 §§ Kulturmiljölagen).
- fornlämningsförklaring – en kulturhistorisk lämning som har tillkommit år 1850 eller senare och som i övrigt uppfyller rekvisiten för fornlämning får förklaras för fornlämning om det finns särskilda skäl med hänsyn till dess kulturhistoriska värde (länsstyrelsen, 2 kap. 1a § Kulturmiljölagen)
- statligt byggnadsminne (regeringen, förordning [2013:558] om statliga byggnadsminnen)
- enskilt byggnadsminne (länsstyrelsen i samråd med fastighetsägaren, kap. 3 § 1 Kulturmiljölagen) – bestämmelserna kan också tillämpas på park, trädgårdar eller annan anläggning av kulturhistoriskt värde
- kommunal planering (Plan- och bygglagen): detaljplan med skyddsbestämmelser i form av q- eller Q-märkning eller områdesbestämmelser med skyddsbestämmelser i form av utökad bygglövsplikt för att säkerställa de kulturhistoriska värdena.

Skyddsbestämmelser för särskilt värdefulla bebyggelseområden, byggnader och tomter m.m. (kulturmiljön) kan sålunda upprättas i detaljplaner inom tätorter. Bestämmelserna reglerar delar eller egenskaper hos en byggnad som inte får förändras eller tas bort. Särskilt värdefull bebyggelse kan även skyddas genom utökad bygglovsplikt och/eller rivningsförbud. För värdefulla kulturmiljöer som inte omfattas av detaljplan kan kommunen upprätta områdesbestämmelser som preciserar vilka värdena är och vilken reglering som krävs för att bevara kulturvärdena.

Byggnadsminnen utgör en skyddsform som enligt beslut grundade på kulturmiljölagen (1988:950) begränsas till byggnader och anläggningar. Det förutsätter i princip att det finns en intresserad ägare.

Kulturmiljölagen skyddar generellt kulturhistoriska lämningar från forna tiders bruk som tillkommit tidigare än år 1850. Kulturhistoriska lämningar, exempelvis dammar, som uppfyller rekvisiten för fornlämningskydd räknas som fornlämning och omfattas automatiskt av kulturmiljölagens skyddsbestämmelser. Vissa kulturhistoriska lämningar som har tillkommit 1850 eller senare kan genom särskilt beslut av länsstyrelsen förklaras vara skyddad fornlämning. I norra hälften av Sverige finns många flottningslämningar som har tillkommit 1850 eller senare. Många av dessa riskerar att tas bort i arbete med att återställa vattenmiljöernas hydromorfologi. Genom beslut om fornlämningsförklaring kan bl.a. ett urval flottningslämningar förklaras som fornlämning.

För områden med höga kulturvärden är det särskilt viktigt att det skapas gynnsamma betingelser för att bevara utpekade värden. Begreppet gynnsamma bevarandebetingelser att skydda värdefulla kulturmiljöer och vice versa. Skydd, vård, brukande och förvaltning kan tillsammans trygga bevarande av utpekade värden. Kulturresevat och naturresevat är delvis överlappande till sin funktion; naturresevat kan bidra till Naturresevat och kulturresevat (länsstyrelser och kommuner, 7 kap 4 och 9§§ Miljöbalken)

2.2.3. Skydd och bevarande av naturmiljöer

Naturmiljöer kan skyddas formellt med stöd av följande juridiskt bindande bestämmelser (beslutande myndighet och relevant lagstiftning inom parentes):

- Nationalpark (Riksdagen, 7 kap 2§ Miljöbalken)
- Biotopskyddsområde (SKS, länsstyrelser och kommuner, 7 kap 11§ Miljöbalken)
- Djur- och växtskyddsområde (länsstyrelser och kommuner, 7 kap 12§ Miljöbalken)
- Natura 2000 -område med utpekade limniska naturtyper eller arter (Regeringen, 7 kap 28§ Miljöbalken)
- Naturvårdsavtal (Skogsstyrelsen, länsstyrelser och kommuner, 7 kap 3§ andra stycket Jordabalken)
- Bemyndigande om rätt att föreskriva bestämmelser som säkerställer avgörande förutsättningar för att uppnå, eller undanröjer hot mot, områdets bevarandemål t ex hotade arter och fiskefria områden), (Regeringen och HaV, Fiskelagen 19§ samt Fiskeriverkets föreskrifter 2004:36).
- Förbud mot utbyggnad av vattenkraft i utpekade vattendrag (Riksdagen, 4 kap. 6 § miljöbalken).

Formellt skydd av ett område är i sig inte en garanti för att limniska eller andra naturvärden har fått ett tillräckligt skydd. I många fall kan det krävas ytterligare regleringar för att utpekade värden ska få ett fullgott skydd. Bildande av naturreservat och nationalparker som omfattar sjö- och vattendragmiljöer med nationellt höga naturvärden bör följa HaV:s kriterier för limniskt inriktade naturreservat (*Limniskt inriktade naturreservat*, HaV-rapport 2016:32).

Faktaruta 1. Limniskt inriktade naturreservat. Följande kriterier ska vara fyllda för sjöar och vattendrag i naturreservat och nationalparker med limnisk inriktning:

1. Limniska naturvärden ska ingå i och tydligt omfattas av syftet. De ska också finnas med i beskrivningen av hur syftet ska nås samt att de utgör skäl för beslutet.
2. Föreskrifterna anger de inskränkningar som behövs för skydd av utpekade limniska naturvärden.
3. Skötselplanen omfattar limniska miljöer/värden och i förekommande fall bevarandemål för limniska naturtyper/arter samt beskrivningar av nödvändiga skötselåtgärder.

Natura 2000-områden ska omfatta limniska naturtyper och arter och/eller andra naturtyper och arter i art- och habitatdirektivet som är direkt beroende av sjöar och vattendrag. Om ett Natura 2000-område ensamt inte bedöms utgöra ett tillräckligt skydd för ett områdes utpekade värden bör skyddet förstärkas med annat områdesskydd. Även för övriga former av formellt skydd bör det utvärderas om beslutet verkligen räcker för att skydda områdets värden eller om de behöver kompletteras med tilläggsbeslut, ytterligare skydd eller andra åtgärder.

2.2.4. Översiktsplanernas betydelse för bevarande

Kommunala översiktsplaner är inte juridiskt bindande och innebär därför inte ett formellt skydd av områden, men är sammantaget av stor betydelse för bevarandet av natur- och kulturmiljöer. Översiktsplanerna anger kommunernas långsiktiga vision om hur mark- och vattenområden ska användas och ger vägledning om hur mark- och vattenområden ska användas och hur den bebyggda miljön ska användas, utvecklas och bevaras. Översiktsplanerna ska även visa hur kommunen avser tillgodose riksintressen enligt miljöbalkens 3 och 4 kapitel och följa gällande miljökvalitetsnormer.

2.3. Tidsatta och uppföljningsbara mål och åtgärder för genomförande

Avsnittet beskriver:

- mål om skydd och förbättrade förutsättningar för skydd och bevarande av natur- och kulturmiljöer med höga värden
- åtgärder med särskild tidplan

2.3.1. Tidplan och genomförande

Strategin gäller primärt från 2021 och fram till 2030 då samtliga åtgärder ska vara genomförda och målen ska vara uppnådda. Den kan dock komma att utgöra underlag för

arbete även efter 2030 eftersom skyddsprocesser kan behöva pågå under många år. Länsstyrelser och kommuner genomför arbetet under vägledning av Havs- och vattenmyndigheten, Naturvårdsverket och Riksantikvarieämbetet. Skogsstyrelsen arbetar inom sitt ansvarsområde med formellt skydd, ekonomiskt stöd och åtgärder som gynnar bevarandet av utpekade miljöer med höga natur- och kulturvärden.

2.3.2. Strategins mål

Kvantitativa mål om skydd av områden med höga natur- respektive kulturvärden ska leda till att fler områden skyddas och att takten i arbetet ökas samt bidra till att nationella mål och internationella mål och åtaganden kan uppnås. Ytterligare mål i strategin ska trygga att förbättrade kunskapsunderlag tas fram och att skydds- och förvaltningsbetingelser för kulturmiljöer stärks genom ett förslag till ny skyddsform. Målen kompletteras med åtgärder som ska trygga genomförandet. Fram till dess att det finns ett uppdaterat och kompletterat kunskapsunderlag ska områden utpekade i databasen Värdefulla vatten prioriteras för genomförande av områdesskydd. De områden som väljs ut för genomförande av skydd bör dock fylla denna strategis kriterier för områden med höga värden. Även områden som idag inte finns i databasen kan prioriteras för skydd förutsatt att deras värden fyller strategins kriterier. Samtliga skyddsmål ska gälla från 2021.

Mål 1. Senast år 2024 ska det finnas ett nationellt uppdaterat och tillgängligt kunskapsunderlag som omfattar geografiska områden med höga sjö- och vattendragsanknutna natur- respektive kulturvärden samt beskrivningar av värdena. Kunskapsunderlagen ska användas vid prioritering av områden för skydd samt vara ett stöd i samhällsplaneringen och i annat myndighetsarbete.

Mål 2a. Mellan år 2021 och 2030 ska ytterligare minst 25 sjö- och/eller vattendragsmiljöer med nationellt höga kulturmiljövärden ha fått ett formellt skydd som byggnadsminne eller kulturreservat eller genom att kulturvärdena har integrerats i naturreservat.

Mål 2b. Mellan år 2021 och 2030 ska minst 50 nationellt värdefulla vattenanknutna övriga kulturhistoriska lämningar som har tillkommit år 1850 eller senare ha skyddats genom att de har förklarats som fornlämning enligt kulturmiljölagen.

Mål 3a. Mellan år 2021 och 2030 ska minst 150 större sjö- och/eller vattendragsmiljöer med nationellt höga naturvärden ha skyddats formellt. Den totala skyddade arealen för respektive område ska vara större än 20 hektar (vatten- och landområden). Minst 5 områden ska ges ett formellt skydd i varje län.

Mål 3b. Mellan år 2021 och 2030 ska minst 100 mindre sjö- och/eller vattendragsmiljöer med nationellt höga naturvärden ha skyddats formellt och gärna som biotopskyddsområden. Den totala skyddade arealen för respektive område ska vara mindre än 20 hektar (vatten- och landområden). Minst 2 områden ska ges ett formellt skydd i varje län.

Mål 4. Senast år 2025 ska det finnas ett förslag till skyddsinstrument för kulturmiljöer motsvarande naturvårdsavtal eller med liknande principer för flexibelt skydd och flexibel förvaltning.

Mål 3 a syftar framför allt till att fler sjöar och vattendrag med limniska värden av särskild betydelse skyddas som naturreservat. Mål 3b syftar till att fler små värdefulla vattenmiljöer skyddas som biotopskyddsområden och avser framför allt särskilt skyddsvärda sjö- och vattendragsanknutna mark- och vattenområden som listas i förordningen (1998: 1252) om områdesskydd enligt miljöbalken bilaga 2 och 3 samt limniska nyckelbiotoper (i enlighet med Naturvårdsverkets vägledning Bevarande av värdefulla naturmiljöer i och i anslutning till sjöar och vattendrag). Det länsvisa ansvaret om skydd som beskrivs under mål 3a och 3b kan komma att korrigeras när det 2024 i enlighet med mål 1 finns ett uppdaterat nationellt kunskapsunderlag över geografiska områden med höga sjö- och vattendragsanknutna natur- respektive kulturvärden.

2.3.4. Strategins åtgärder

Åtgärder behövs för att målen ska kunna nås och för att arbetet med skydd och bevarande (inklusive förvaltning) av natur- och kulturmiljöer i och i anslutning till sjöar och vattendrag ska ske i enlighet med miljökvalitetsmålet Levande sjöar och vattendrag. Strategins åtgärder syftar till att:

- trygga ett adekvat formellt områdesskydd av värdefulla natur- och kulturmiljöer
- vara enkla att följa upp
- förbättra och tillgängliggöra geografiska kunskapsunderlag om sjö- och vattendragsmiljöer med höga natur- och kulturvärden för prioritering av områden för genomförande av skydd och för samhällsplanering
- stärka och skapa förbättrade betingelser för genomförande av skydd och bevarande av områden med höga värden
- säkerställa att det tas fram vägledning och utbildning i skydd och förvaltning av limniska natur- och kulturmiljöer med höga värden.

En grundförutsättning för att framgångsrikt kunna nå målen är att åtgärderna genomförs och att det finns personal som kan peka ut, skydda, sköta, vårda och underhålla värdefulla natur- och kulturmiljöer vid vatten. Det måste också finnas ekonomiska resurser för att kompensera markägare och sköta om miljöerna.

Åtgärder och tider för genomförande presenteras översiktligt i tabell 2. Nedan följer en bredare beskrivning av de olika åtgärderna samt en preliminär fördelning av ansvar för genomförande.

Tabell 2. Lista över åtgärder och planerad tid för genomförande under perioden 2021–2030. De tider som anges för genomförande är preliminära

#	Åtgärd	2021	2022	2023	2024	2025	2026-2030
1	Plan för hantering av geografisk information om vattenmiljöer med nationellt höga värden		X				
2	Översyn av geografiska områden med nationellt höga värden		X	X			
3	Analys och prioritering av områden med nationellt höga värden			X			

#	Åtgärd	2021	2022	2023	2024	2025	2026-2030
4	Framtagande av metoder för uppföljning av strategins mål om skydd	X	X				
5	Behovsanalys av skyddsform för flexibelt skydd och förvaltning av kulturmiljöer med höga värden			X	X		
6	Översyn av vägledning för skydd och bevarande av sjöar och vattendrag med höga naturvärden	X	X				
7	Utbildningar inriktade mot skydd av sjöar och vattendrag		X	X	X	X	
8	Genomförande av skydd av natur- och kulturmiljöer	X	X	X	X	X	X

Åtgärd 1. Plan för hantering av information om vattenmiljöer med nationellt höga naturvärden respektive kulturvärden

Åtgärden innebär att en plan tas fram som beskriver hur geografisk information om områden med nationellt höga natur- och kulturvärden i och i anslutning till sjöar och vattendrag (databasen Värdefulla vatten) ska samlas in, förvaltas, tillgängliggöras och informeras om. Planen ska beskriva både hur revideringen ska genomföras och hur uppdatering av underlagen i databasen kontinuerligt ska kunna genomföras.

Underlagen ska kunna användas för planering av områdesskydd och för andra viktiga processer inom och utanför myndigheterna (t ex. den nationella planen för omprövning av vattenkraften, restaurering av skadade miljöer och arbetet med grön infrastruktur). Förbättrade underlag syftar dessutom till att ökad hänsyn ska kunna tas i samhällsplaneringen, vid planering av skogsbruksåtgärder, i myndighetsarbete med prövning och tillsyn m.m.

Genomförs 2022. Åtgärden samordnas av Havs- och vattenmyndigheten och Riksantikvarieämbetet i samverkan med länsstyrelserna.

Åtgärd 2. Översyn av geografiska områden med nationellt höga värden Åtgärden innebär att Havs- och vattenmyndigheten och Riksantikvarieämbetet ger länsstyrelserna i uppdrag att se över, revidera och komplettera databasen Värdefulla vatten i enlighet med en plan som tas fram genom åtgärd 1. Översynen ska omfatta geografiska avgränsningar, värdebeskrivningar och andra krav som kan komma att följa enligt planen. Översynen kan även komma att omfatta bedömningar av skydd, behov av kompletterande skydd och genomförbarhet med mera. Översynen ska fokusera på områden med kända värden men kan komma att innebära att värden behöver verifieras i fält.

Påbörjas 2022 och genomförs enligt den plan som tas fram under åtgärd 1. Huvudansvariga är länsstyrelserna (naturvård, fiskevård och kulturmiljövård) efter instruktioner och vägledning av Havs- och vattenmyndigheten (naturvärden i vatten), Naturvårdsverket (naturvärden på land) samt Riksantikvarieämbetet (kulturvärden).

Åtgärd 3. Analys och prioritering av områden med nationellt höga limniska naturvärden för områdesskydd

Åtgärden omfattar både en analys av de områden med nationellt höga naturvärden som länsstyrelserna föreslår under åtgärd 2, och framtagande av ett representativt och regionaliserat urval av områden med höga värden som kan utgöra grund och vägledning för det fortsatta nationella områdesskyddsarbetet.

Genomförs 2023. Huvudansvariga är Havs- och vattenmyndigheten, Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen i samverkan med länsstyrelserna.

Åtgärd 4. Framtagande av metoder för uppföljning av strategin

Åtgärden innebär att man tar fram metoder och rutiner för att följa upp skydd av sjöar och vattendrag med nationellt höga naturvärden.

Påbörjas 2021. Huvudansvarig är Havs- och vattenmyndigheten i samverkan med Naturvårdsverket.

Åtgärd 5. Behovsanalys av särskild skyddsform för flexibelt skydd och förvaltning av kulturmiljöer med nationellt höga värden

Åtgärden innebär en analys som belyser behovet av en tidsbegränsad skyddsform som möjliggör flexibelt skydd och förvaltning av kulturmiljöer, liknande det som finns för naturmiljöer genom jordabalkens naturvårdsavtal. Analysen ska utgöra underlag för eventuell vidare beredning av departement.

Påbörjas senast 2023. Huvudansvarig är Riksantikvarieämbetet, vid behov i samverkan med länsstyrelserna, Naturvårdsverket, Havs- och vattenmyndigheten och Skogsstyrelsen.

Åtgärd 6. Översyn av vägledning för skydd och bevarande av sjöar och vattendrag med nationellt höga naturvärden

Åtgärden innebär översyn av vägledningen för bevarande av värdefulla naturmiljöer i och i anslutning till sjöar och vattendrag (Naturvårdsverket, rapport 5330, 2003). Nya och förbättrade kunskaper inom områdesskyddet samt förändringar i behov, drivkrafter och styrmedel behöver inkluderas.

Genomförs 2021–2022. Huvudansvarig för genomförandet är Havs- och vattenmyndigheten. Naturvårdsverket har delansvar. Skogsstyrelsen och Riksantikvarieämbetet deltar.

Åtgärd 7. Utbildningar inriktade mot skydd av sjöar och vattendrag Åtgärden innebär särskilda utbildningsinsatser som stöd för strategins genomförande. Formen på utbildningsinsatserna kan vara fysiska träffar och/eller webbseminarier. Målgrupp är framför allt handläggare som arbetar med skydd och bevarande av natur- och kulturmiljöer på länsstyrelser, kommuner samt Skogsstyrelsen.

Genomförs kontinuerligt från och med 2022 utifrån behov. Havs- och vattenmyndigheten är huvudansvarig för limniska naturvärden, Naturvårdsverket ansvarar tillsammans med Skogsstyrelsen för terrestra naturvärden och Riksantikvarieämbetet är huvudansvarigt för kulturvärden.

Åtgärd 8. Genomförande av skydd

Åtgärden innebär genomförande av formellt skydd av områden med nationellt höga natur- respektive kulturvärden i enlighet med mål 1 och 2. Vid genomförande av områdesskydd bör det alltid, om det är tillämpligt, eftersträvas att beslutet för ett område beaktar alla förekommande värden, dvs. naturvärden, kulturvärden, friluftslivsvärden osv.

Åtgärden pågår under hela genomförandetiden. Huvudansvariga för genomförandet är länsstyrelser och i förekommande fall kommuner och Skogsstyrelsen. Havs- och vattenmyndigheten, Naturvårdsverket och Riksantikvarieämbetet vägleder utifrån sina ansvarsområden.

2.4. Uppföljning av mål och åtgärder

Flera myndigheter är ansvariga för strategins genomförande och för uppföljningen av mål och åtgärder. Ansvarsfördelningen för genomförandet av strategin finns översiktligt beskriven under respektive åtgärd och i tabell 3 beskrivs vilken myndighet som har huvudansvar för uppföljningen av respektive mål. För att hålla strategin och arbetet med dess genomförande levande och aktivt ska arbetet följas upp och kommuniceras till målgruppen och särskilt till länsstyrelserna som är den huvudsakliga utföraren av skydd och bevarande. Både mål och åtgärder ska följas upp löpande (skyddsmålen årligen) och redovisas på Havs- och vattenmyndighetens webb. År 2025 genomförs en samlad utvärdering av måluppfyllelse, målnivåer samt genomförandet av de åtgärder som strategin föreslår. Efter slutåret 2030 genomförs en myndighetsgemensam slututvärdering av måluppfyllelse och genomförande. För att trygga ett framgångsrikt gemensamt genomförande av strategin är det viktigt att arbetet följs upp i regelbundna avstämningar på chefsnivå mellan de ansvariga myndigheterna.

2.4.1. Uppföljning av mål om skydd

I tabell 3 redovisas de uppföljningsmått som Havs- och vattenmyndigheten och Riksantikvarieämbetet avser använda för att följa upp strategins mål om skydd. Uppföljningen genomförs kontinuerligt och redovisas årligen. Ytterligare uppföljning av skydds- och bevarandearbetet kan komma att användas. Det kan t.ex. vara olika myndigheters nyttjande av de kunskapsunderlag som tas fram och tillgängliggörs och om kulturmiljöhänsyn till utpekade områden med höga värden har tagits i domar och anmälningsärenden för vattenverksamhet som berört höga kulturvärden osv. Resultat från uppföljningen redovisas på Havs- och vattenmyndighetens och Riksantikvarieämbetets webbplatser.

Tabell 3. Uppföljningsmått för strategins mål om skydd av sjö- och vattendragmiljöer samt för uppföljningen huvudansvarig myndighet.

Mål	Målformulering	Uppföljningsmått	Ansvarig myndighet
2a	År 2030 ska ytterligare minst 25 sjö- och/eller vattendragmiljöer med nationellt höga kulturmiljövärden ha fått ett formellt skydd som byggnadsminne, kulturresevat eller genom att kulturvärdena har integrerats i naturreservat.	Antal nya byggnadsminnen, fornlämningsförklaringar, kultur- och naturreservat som ger skydd för värdefulla kulturmiljöer vid vatten.	RAÄ
2b	År 2030 ska minst 50 nationellt värdefulla vattenanknutna övriga kulturhistoriska lämningar som har tillkommit år 1850 eller senare ha skyddats genom att de har förklarats som fornlämning enligt kulturmiljölagen.	Antal fornlämningsförklaringar av kulturlämningar som har tillkommit år 1850 eller senare som omfattar värdefulla kulturmiljöer i anslutning till sjöar och vattendrag.	RAÄ
3a	År 2030 ska minst 150 större sjö- och/eller vattendragmiljöer med nationellt höga naturvärden ha skyddats formellt. Den totala skyddade arealen för respektive område ska vara större än 20 hektar (vatten- och landområden). Minst 5 områden ska ges ett formellt skydd i varje län.	Antal formellt skyddade områden med ett skydd som bedöms trygga utpekade bevarandevärden. Naturreservat och nationalparker ska fylla kraven för limniskt inriktade naturreservat.	HaV
3b	År 2030 ska minst 100 mindre sjö- och/eller vattendragmiljöer med nationellt höga naturvärden ha skyddats formellt och gärna som biotopskyddsområden. Den totala skyddade arealen för respektive område ska vara mindre än 20 hektar (vatten- och landområden). Minst 2 områden ska ges ett formellt skydd i varje län.	Antal formellt skyddade områden med ett skydd som bedöms trygga utpekade bevarandevärden. Naturreservat och nationalparker ska fylla kraven för limniskt inriktade naturreservat.	HaV

2.5. Dialog och samverkan

Ett framgångsrikt områdesskyddsarbete som bygger på god dialog, samverkan och transparens är en förutsättning för att strategin ska kunna genomföras. En framgångsfaktor för både områdesskydd och frivilliga åtaganden är att myndigheter och markägare har en gemensam syn på vilka värden som är skyddsvärda. En god samverkan med fastighetsägare och andra sakägare innebär därför att de informeras om de natur- och kulturvärden som finns på deras marker och att de ges möjlighet att vara delaktiga i en eventuell skyddsprocess och i förvaltningen. Frivilliga avsättningar av skog, och åtgärder av fiskevårdsförbund och andra rättighetsinnehavare, ska övervägas som alternativ eller komplement till formellt skydd.

En intern dialog inom den beslutande myndigheten under skyddsprocessen skapar förutsättningar för att alla berörda intressen beaktas och att bra beslut fattas. Samråd med andra myndigheter ska genomföras för att trygga att det görs avvägningar utifrån olika intressen och för att säkerställa att det hushålls med offentliga medel. Samråd vid områdesskydd av naturmiljöer sker lämpligen i enlighet med Naturvårdsverkets vägledning om samråd med fastighetsägare och myndigheter inför beslut om bildande av naturreservat. På Riksantikvarieämbetets hemsida finns information och vägledning om bildande av kulturresevat och beslut om byggnadsminnen

2.6. Konsekvensbeskrivning

En samhällsekonomisk konsekvensbeskrivning av genomförandet av strategins mål och åtgärder presenteras i ett separat dokument (PM Havs- och vattenmyndigheten). Nedan presenteras konsekvenserna på ett övergripande sätt.

Konsekvensbeskrivningen syftar till att beskriva de miljömässiga, sociala och ekonomiska konsekvenserna av genomförandet av strategin. Konsekvenserna har satts i relation till referensalternativet som innebär att arbetet fortlöper i enlighet med tidigare strategi från 2007.

Strategin kommer att generera stora positiva effekter för miljön genom att betydligt fler sjö- och vattendragmiljöer med höga värden får ett formellt skydd. Skyddet av vattenmiljöer med höga värden gynnar bevarandet av biologisk mångfald och kulturvärden, tryggar värdekärnor i den gröna infrastrukturen och stärker förutsättningarna för att bibehålla en god vattenkvalitet. Detta främjar allt liv, inklusive människan, som förlitar sig på en rad ekosystemtjänster som är beroende av friska ekosystem. Skydd och förvaltning av sjö- och vattendragmiljöer stärker ekosystemens resiliens och bidrar till att motverka negativa effekter på vattenmiljöerna som bland annat orsakas av ett föränderligt klimat.

Ur ett socialt perspektiv har ett ökat bevarande av sjö- och vattendragmiljöer med höga naturvärden flera positiva effekter såsom förbättrade möjligheter för friluftsliv som fritidsfiske, kanotpaddling samt natur- och kulturturism (vilket i en förlängning även kan gynna folkhälsan).

Studier indikerar att människor har ett starkt intresse av att bevara områden med höga kulturvärden för att kunna uppleva de miljöer och den historia som de förmedlar. Strategin kan även bidra till att bevara och stärka lokala identiteter samt till att öka kunskaperna om natur och kultur.

De nyttor vi får av miljön är ofta också av typen icke-användarvärden, det vill säga att människor kan värdesätta miljöer även om de personligen inte har för avsikt att ta del av dem. Det kan handla om att vilja lämna över ett bevarat och utvecklat natur- och kulturarv till framtida generationer, eller värdet förknippat med själva vetenskapen om att miljöerna finns. För att fånga in denna senare typ av värden behövs särskilda värderingsmetoder.

I konsekvensbeskrivningen uppskattas de ekonomiska kostnaderna för genomförandet till 575 miljoner SEK. Kostnaderna består till stor del av intrångsersättningar och inköp av mark som idag framför allt bekostas av Naturvårdsverkets anslag för skydd av värdefull natur. Även skydd och skötsel av kulturmiljöer som idag bekostas av Riksantikvarieämbetets anslag för bidrag till kulturmiljövård utgör en betydande del av kostnaderna. Havs- och vattenmyndighetens åtgärdsanslag är viktigt för finansiering av olika typer av bevarandeåtgärder. Kostnader kan även kopplas till de deltagande myndigheternas förvaltningsarbete och framför allt arbetet med skydd, skötsel, restaurering, samordning, planering, inventering, värdering och implementering med mera.

Kostnader för köp och intrångsersättning av mark och vatten har beräknats utifrån tidigare genomfört arbete med skydd av vattenmiljöer med höga naturvärden och är associerade med osäkerheter. Kostnader för köp och intrångsersättning beror främst på storleken på de

områden som skyddas och om stora angränsande landområden ingår, men även av vilka skydds- och bevarandeformer som används.

Genomförandet av strategin är tänkt att huvudsakligen bekostas med statliga medel genom de berörda myndigheternas anslag. Eftersom strategin innebär en ambitionshöjning krävs förstärkt finansiering för ett framgångsrikt genomförande. Särskilda behov av förstärkta resurser finns för bidrag till vård av kulturmiljöer och för myndigheternas arbete med områdesskydd av sjö- och vattendragmiljöer med höga natur- och kulturvärden.

2.7. Källförteckning

[Biotopkartering i sjöar](#). Version 1:2 2016-12-07 Havs- och vattenmyndigheten.

[Biotopkartering vattendrag](#). Version 2:0, 2017-04-04 Havs- och vattenmyndigheten.

[De nya nationella målen för kulturmiljöarbetet](#). Riksantikvarieämbetet, 2015.

[Länsstyrelsernas arbete med nationellt särskilt värdefulla vattenmiljöer](#). Havs- och vattenmyndighetens PM, bilaga till skrivelse med dnr 1-2017.

[Komplettering av bevarandevärden och bedömning av långsiktigt skydd](#). Havs- och vattenmyndighetens PM, bilaga till skrivelse med dnr 1-2017.

[Etappmål för biologisk mångfald och ekosystemtjänster](#) Regeringsbeslut M2014/593/Nm, 2014.

[EU:s strategi för biologisk mångfald för 2030](#). 2020-06-23 Faktapromemoria 2019/20:FPM43 Regeringskansliet.

[Kulturmiljöers känslighet](#): metod för att bedöma kulturmiljöers känslighet i samband med vattenvårdsåtgärder som innebär fysiska miljöanpassningar vid sjöar och vattendrag, 2019.

[Kulturmiljöns mångfald](#). Regeringens proposition 2012/13:96.

[Kulturmiljövård – en självklar del i skogslandskapet](#). Rapport Skogsstyrelsen, 2019/20.

[Länsstyrelsernas och kommunernas samråd med fastighetsägare och myndigheter inför beslut om bildande av naturreservat](#). Naturvårdsverket, 2015.

Nationell strategi för skydd av vattenanknutna natur- och kulturmiljöer. Rapport 5666, Naturvårdsverket, 2007.

[Protected areas and other effective area-based conservation Draft recommendation submitted by the Chair](#). Konventionen om biologisk mångfald, 2018.

[Redovisning av Havs- och vattenmyndighetens vägledande strategier för arbete med kulturmiljöfrågor](#). HaV dnr 2257-2019.

Regeringsuppdrag om att utarbeta vägledande strategier för kulturmiljöfrågor. Naturvårdsverkets skrivelse med ärendenummer -05041-17.

[Nationell strategi för hållbar regional utveckling i hela landet 2021–2030](#). Regeringens skrivelse 2020/21:133

[Skydd av sjöar och vattendrag och deras naturvärden](#). Havs- och vattenmyndighetens PM, 2016.

[Skydd av värdefulla sjöar och vattendrag](#). Redovisning av genomförandet av ett uppdrag i Havs- och vattenmyndighetens regleringsbrev för 2017. Skrivelse dnr 1-2017.

System Aqua: underlag för karakterisering av sjöar och vattendrag. Rapport 4553 Naturvårdsverket, 1996.

[Sötvattensstränder som livsmiljö](#). Artdatabanken Rapporterar 15, Artdatabanken, 2015.

Vägledning för bevarande av värdefulla naturmiljöer i och i anslutning till sjöar och vattendrag. Rapport 5330 Naturvårdsverket, 2003.

[Vägledning för tillämpning av Kulturmiljölagen. Byggnadsminnen Inrättande av byggnadsminnen](#) (3 kap 1 §). Riksantikvarieämbetet, 2014.

Bilagor

Bilaga A. Underlag för identifiering och urval av områden med höga naturvärden

Tilläggskriterier

Tilläggskriterier ska användas för att styrka och verifiera att ett område är nationellt värdefullt och kan användas för att prioritera mellan områden för genomförande av skydd.

Tilläggskriterium	Beskrivning av tilläggskriterium
i) Artrikedom	En hög artrikedom av naturligt förekommande arter.
ii) Storlek	Geografiskt stora områden har ofta bättre förutsättningar att bibehålla värden.
iii) mångformighet av akvatiska naturtyper/habitat	Områden som innehåller komplexa eller flera naturtyper eller habitat skapar förutsättningar för en hög artrikedom. Områden med flera typer av livsmiljöer kan prioriteras framför mer homogena områden.
iv) kontinuitet (tid)	Områden med liten/ingen antropogen påverkan över längre tid. Funktioner, processer har kunnat verka under en längre sammanhållen period. Här kan även kontinuitet i skötsel som hävd av strandängar ingå.
v) Speciella förhållanden, särprägel	Speciella förhållanden kan vara sådana som höjer ett områdes naturvärde. Unikt utifrån ett landskapsperspektiv, geologiskt eller estetiskt perspektiv. Området innehåller värdefulla kulturmiljöer.
vi) Genetisk diversitet	Förekomst av genetiskt viktiga stammar av t.ex. fisk (t.ex. att det är genetiskt åtskilda stammar av laxartade fiskar i enskilda vattendrag, harr och röding i Vättern, värlekande siklöja och lokal stam av öring i vattendrag med flodpärlmussla).
vii) Konnektivitet, grön infrastruktur	Ett område viktigt för konnektivitet och grön infrastruktur. Med konnektivitet menas spridningsmöjlighet för arter mellan livsmiljöer. Grön infrastruktur är "ett sammanhängande nätverk av strukturer i landskapet och brukande av desamma som säkerställer en långsiktig överlevnad av livsmiljöer och arter, genom att spridningsmöjligheter säkerställs och på så sätt vidmakthålls ekosystemens förmåga att leverera viktiga ekosystemtjänster" (Naturvårdsverket, 2013).
viii) Livshistoriskt viktiga områden	Områden som är viktiga i arters livscykel, till exempel kustmynnande vattendrag som utgör lek- och uppväxtområden för fiskarter/fiskstammar. Områden som är av betydelse för angränsande naturtyper som till exempel svämängar och svämskogar.
ix) Friluftsliv	Området är av stor betydelse för friluftsliv inklusive området är av särskild betydelse för fritidsfiske ur ett nationellt perspektiv när det gäller naturligt reproducerande bestånd av inhemska arter.
x) Hotade arter och naturtyper	Förekomst av utrotningshotade arter eller naturtyper.

Bilaga B. Exempel på bevarandeverktyg som kan bidra till skydd av utpekade värden

Lagar och förordningar

- Strandskyddsområde (MB 7 kap. 13 §)
- Miljöbalkens allmänna hänsynskrav (MB 2 kap.)
- Riksintresse (MB kap. 3)
  - riksintressen för kulturmiljövården (MB 3 kap. 6 §)
  - riksintresse för naturvården (MB 3 kap. 6 §)
  - riksintresse för friluftsliv (MB 3 kap. 6 §)
  - riksintresse för yrkesfisket (MB 3 kap. 5 §)
- Riksintresse (MB 4 kap.)
  - Anmälan för samråd (MB 12 kap. 6 §)
- Tillståndsprövning enligt 9 kap. och 11 kap. MB. Kan ge "skydd" beroende på innehåll och villkor
- Lag (1981:533) om fiskevårdsområden
- Skogsvårdslagen (SVL § 30)
- Samråd vid ändring av naturmiljön (MB 12 kap. 6 §)
- Skyddsområde för flodkräfta (SFS 1994:1716)
- Förvaltningsplaner för fisk. Förvaltning av arter (t.ex. lax, flodkräfta, ål), förvaltning av fiskeresurserna i de stora sjöarna, eller samordnad förvaltning av flera fiskevårdsområden
- Förvaltningsplaner, miljö kvalitetsnormer och åtgärdsprogram för vattenförvaltningen enl. 5 kap. MB och vattenförvaltningsförordningen (2004:660)
- Kommunal planering (PBL)
  - översiktsplan
  - detaljplan
  - områdesbestämmelser

Stödformer

- Miljöersättningar
- Bidrag till förvaltning av värdefulla kulturmiljöer (förordning 2010:1121)
- Bidrag för vård av byggnadsminnen (förordning 2010:1121)
- Bidrag för kulturhistoriskt värdefulla byggnader (förordning 2010:1121)
- Bidrag till arbetslivsmuseer (förordning 2002:920)
- EU:s fonder och program
- Landsbygdsprogrammets stöd för utveckling av natur- och kulturmiljöer
- Bidrag från LONA och LOVA

Övriga bevarandeverktyg

- Fiskevårdsplaner
- Målbilder för god miljöhänsyn vid skogsbruksåtgärder
- Skogsbruksplaner
- Skogscertifiering
- Information och rådgivning
- Frivilliga åtaganden, överenskommelser
- Skogsbrukets frivilliga avsättningar

Nationell strategi för skydd av sjö- och vattendragsmiljöer med höga natur- och kulturvärden

Vi arbetar för levande hav och vatten

Havs- och vattenmyndigheten, HaV, är en statlig förvaltningsmyndighet inom miljöområdet. Vi arbetar på regeringens uppdrag för bevarande, restaurering och hållbart nyttjande av sjöar, vattendrag, hav och fiskresurserna

**Havs
och Vatten
myndigheten**